

Kandidatuppsats

**Institutionen för ekonomi
HT 2004**

En lindans med balans?

*- Vad styr kommuners sätt att redovisa
pensionsåtaganden?*

Handledare:
Univ. Lektor Torbjörn Tagesson

Författare:
Linus Sjödahl
Johan Svensson

Abstract

This study is about Swedish municipalities and their responsibility for pensions. The first of January 1998 a new law was coming into force that forced the municipalities to account pensions that has accrued before 1998 as contingent liability. There are municipalities that break the law and account all future pensions as liabilities. The purpose of this paper is to map how municipalities account their pensions and try to explain why. We have from existing theories formed eight hypotheses which we then tried to falsify. There are six municipalities that account all pensions debts as liabilities. We could from our study conclude that there are some factors that influence the choice of accounting method. Municipalities with younger financial managers tend to account all future pensions as liabilities in higher extension. We have also shown that municipalities with local government that spent more than two terms of office in command tend to account all future pensions as liabilities in higher extension. Municipalities with non-socialistic local government tend to account all future pensions as liabilities in higher extension. Municipalities with good solvency also tend to account all future pensions as liabilities in higher extension.

Keywords: accounting standard, municipality, superannuation, pension, contingent liability

Sammanfattning

Sveriges kommuner och landsting, som denna studie handlar om, har idag ett stort antal anställda vilket innebär ett stort ansvar. De har ansvar för att betala ut avtalspension till dem som uppburit lön från dem och har följaktligen stora pensionsutbetalningar att vänta. Den första januari 1998 trädde en ny lag ikraft, Lag (1997:614) om kommunal redovisning. Lagen stadgar att pensioner intjänade före 1998 skall redovisas som ansvarsförbindelse medan de som intjänats efter 1997 skall skuldföras. Det finns idag kommuner som, trots lagstiftningen, redovisar även det som intjänats före 1998 som skuld eller avsättning. Detta påverkar jämförbarheten mellan olika kommuner. Det leder oss in på uppsatsens syfte som är att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt.

För att realisera detta syfte har vi utifrån tre olika teorier skapat ett antal hypoteser som vi har testat med syfte att falsifiera dem. Utgångspunkten har således varit deduktiv eftersom vi lagt grunden till arbetet i teorin. Positive Accounting Theory (PAT), Downs teori samt Institutionell teori (IT) ligger till grund för de hypoteser som arbetats fram. PAT och Downs teori bygger på tanken att människor i första hand ser till sin egen nytta och maximerar egen välfärd. IT baseras på ett antal mekanismer som påverkar organisationen i valet av redovisningsmetod.

Vi har genomfört en totalundersökning och insamlat data genom studier av årsredovisningar, data från SCB, Valmyndigheten samt data från en genomförd enkätundersökning. Svarefrekvensen i enkätundersökningen blev 57% och av totalt 176 svarande kommuner är det 169 stycken (96%) som redovisar enligt blandmodellen. Sex stycken har valt att helt skuldföra pensionsåtagandet. Orsakerna till att vissa kommuner väljer att frånga lagstiftningen har undersökts genom att framtagna hypoteser har testats mot insamlat datamaterial.

Vi kan i vår studie visa på att kommuner med yngre ekonomichefer i större utsträckning väljer att skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden. En ekonomichef är övervakad av den politiska ledningen och invånarna övervakar i sin tur den politiska ledningen. Detta innebär att invånarnas möjligheter att påverka ekonomichefen är relativt små. Alltså ger det ekonomichefen möjlighet att förespråka den linje som personligen är den mest fördelaktiga. Vi har även i vår studie kunnat visa på att skillnader finns i valet av redovisningsmetod för pensionskulden i en kommun som styrts av samma ledning i mer än två mandatperioder jämfört mot en kommun som bytt politisk ledning. Det faktum att skillnader finns kan förklaras av att i kommuner där ledningen är stabil finns det också ett förtroende för ledningen vilket innebär att det blir lättare att frånga lagstiftningen. Denna studie har också visat att det finns skillnader i valet av pensionsredovisningsmetod mellan kommuner som är borgerligt styrda jämfört med icke borgerligt styrda. Orsaken till detta kan finnas i det faktum att beslutet att införa blandmodellen fattades av en Socialdemokratisk regering, med stöd av Vänsterpartiet och Miljöpartiet, och då är det svårare för en borgerligt styrd kommun att inrätta sig efter detta. Vi har även kunnat visa att kommuner med god ekonomi i större utsträckning tenderar att skuldföra samtliga pensionsåtaganden. En kommun med hög soliditet har större möjligheter att lyfta in ansvarsförbindelsen än en kommun med lägre soliditet. Slutsatsen av detta blir att en kommun med god soliditet inte inrättar sig efter den lagstiftning som finns på samma sätt som övriga kommuner gör.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Kommunen i sitt sammanhang	3
1.3 Pensionsredovisningens historia	4
1.4 Problem	6
1.5 Syfte	7
1.6 Uppsatsens disposition	7
1.7 Sammanfattning	8
2. Metod	9
2.1 Uppsatsens metod.....	9
2.2 Sammanfattning	11
3. Teori	12
3.1 Ekonomisk teori	12
3.2 Institutionell teori	17
3.3 Sammanställning av hypoteser.....	22
3.4 Sammanfattning	24
4. Empirisk metod	25
4.1 Val av undersökningsmetod	25
4.2 Operationalisering vad gäller sättet att hantera pensionsåtaganden.....	26
4.3 Operationalisering av hypoteser.....	27
4.4 Urvalsmetod	28
4.5 Enkätens utformning	29
4.6 Bortfall	30
4.7 Undersökningens validitet och reliabilitet.....	31
4.8 Statistisk bearbetning	33
4.9 Sammanfattning	34
5. Analys.....	35
5.1 Kommunernas hantering av pensionsåtaganden	35
5.2 Redovisning av pensionsåtagandet.....	35
5.3 Blandmodell – hantering av ansvarsförbindelse	36
5.4 Skuldredovisning – hantering av skuldposten på tillgångssidan.....	37
5.5 Förtida inlösen – Tillvägagångssätt.....	38
5.6 Anledning till valet av pensionsredovisningssätt	39
5.7 H ₁ Åldersfördelningen i kommunen	40
5.7.1 Andel av befolkningen som är över 64 år	40
5.7.2 Andel av befolkningen som är under 45 år	41
5.8 H ₂ och H ₃ Åldersfördelningen i kommunens ledning	42
5.8.1 H ₂ Åldersfördelningen i fullmäktige.....	42
5.8.2 H ₃ Ekonomichefens ålder.....	44
5.9 H ₄ och H ₅ Styrets stabilitet	45
5.9.1 H ₄ Antalet mandatperioder.....	45
5.9.2 H ₅ Majoritet.....	46
5.10 H ₆ Blocktillhörighet	47
5.10.1 H _{6a} Borgerligt styrda kommuner	47
5.10.2 H _{6b} Socialistiskt styrda kommuner.....	48
5.11 H ₇ kommuner med god ekonomi	48
5.12 H ₈ Antalet hel- och delägda bolag.....	50
5.13 H ₉ Utbildningsnivån i kommunen i stort.....	51

5.14 H_{10} Ekonomichefens utbildning	52
5.15 Soliditet / Antalet mandatperioder	53
5.16 Antal mandatperioder / Ålder ekonomichef.....	54
5.17 Blocktillhörighet / Ålder ekonomichef	55
5.18 Soliditet / Ålder ekonomichef	55
5.19 Blocktillhörighet / Antal mandatperioder	56
5.20 Blocktillhörighet / Soliditet.....	57
5.21 Sammanställning av hypoteserna avseende falsifiering.....	58
5.22 Sammanfattning	59
6. Slutsats	61
6.1 Slutsatser från kartläggningen över valet av pensionsredovisning	61
6.2 Slutsatser från hypotesprövning	62
6.3 Slutsats multivariat analys.....	66
6.4 Egna reflektioner	68
6.5 Förslag till fortsatt forskning.....	69
Litteraturlista	70

Bilaga 1 Enkät

1. Inledning

I detta kapitel sätter vi in kommunen i dess sammanhang samt gör en historisk resa längs pensionsåtagandets väg. Denna faktakunskap är nödvändig för att förstå den diskussion kring vårt problem som sedan följer och leder till det syfte vi har med denna uppsats: Syftet med uppsatsen är att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt. Avslutningsvis står det att läsa hur denna uppsats är upplagd samt en sammanfattning av kapitlet.

1.1 Bakgrund

En del av oss ser fram emot den dagen vi går i pension, andra trivs bättre med ett meningsfullt arbete. Men hur vi än ser på det så vill vi alla ha pension den dag då vi uppnår det stadiet i livet.

Pensionssystemet idag är tredelat, den största delen är den allmänna pensionen. Utöver den så finns dels avtalspension, en pension som arbetsgivaren betalar beroende på hur mycket arbetstagaren har tjänat hos respektive arbetsgivare, dels finns den del som vi själv placerar med hjälp av Premiépensionsmyndigheten. Sveriges primärkommuner och landstingskommuner, vidare benämnda kommuner, har idag ett stort antal anställda vilket innebär ett stort ansvar. Kommunerna har alltså ansvar för att betala ut avtalspension till dem som uppburit lön från dem. Kommunerna har följaktligen stora pensionsutbetalningar att vänta. Frågan uppkommer då hur kommunerna har förberett sig för detta, och om man överhuvudtaget har förberett sig alls. Sedan andra hälften av 1980-talet har det fokuserats på denna fråga och olika lösningar har varit aktuella under olika perioder. För att skapa en grund för vidare förståelse av uppsatsen kommer vi nu att sätta in kommunerna i sin kontext samt ge en liten bild av historiken gällande just kommuners redovisning av pensionsmedel.

1.2 Kommunen i sitt sammanhang

Den offentliga sektorn i Sverige består av två olika administrativa system. Ett av dem är kommunsystemet vilket delar in Sverige i 290 olika områden med ett invånarantal mellan 3000 - 750 000 invånare i varje kommun. Medelantalet invånare är 15 000. Det andra administrativa systemet är landstingen. Sverige är uppdelat i 21 olika landsting och huvuduppgiften är sjukvård. Invånarantalet varierar mellan 50 000 - 1,5 milj. (Mattisson, Paulsson & Tagesson 2003)

Trots en stor geografisk skillnad samt skiftande behov i kommuner och landsting är samma lagstiftning applicerbar. De båda administrativa systemen har en hög egen beslutanderätt, kommuner och landsting är relativt självständiga inom ramen för sina uppgifter. Båda styrs av folkvalda personer, kommunfullmäktige respektive landstingsfullmäktige. Från en rättslig synvinkel (kommunallagen), har kommunerna och landstingen rätt att besluta om lokala

ärenden, både generella och specifika. Det mesta av den lokala verksamheten återfinns inom den specifika lagstiftningen, ca 75 % av de totala utgifterna. Lagstiftning är specifik för olika delar av verksamheten t.ex. åldringsvård, skola, vägar samt visar på kommunernas skyldigheter och invånarnas rättigheter. Finns det ingen specifik lagstiftning på något område har kommunerna rätt att själv besluta i frågan. Trots den lokala självständigheten har riksdagen ett visst inflytande över kommunerna. För det första får kommunerna ett statligt bidrag motsvarande, i genomsnitt, nästan 15 % av de totala intäkterna för kommunerna (år 2001), och för det andra påverkas många verksamheter i kommunerna av riksdagens beslut i olika frågor. Dessa politiska beslut skall kommunerna anpassa sig efter. (Mattisson et al., 2003)

Det statliga bidraget som vissa kommuner får, så kallade utjämningsbidrag, syftar till att jämna ut skillnader i kommuner vad gäller social standard. Kommuner som har det bra ställt får betala in till en central myndighet som distribuerar ut dessa medel till kommuner som har det sämre. Utgångspunkten för detta bidrag är att alla kommuner garanteras en beskattningsbar inkomst per invånare motsvarande genomsnittet i landet. (Svenska Kommunförbundet 2003)

En viktig funktion för den kommunala redovisningen är att den skall ligga till grund för beslut om ansvarsfrihet eller ej. Den kommunala redovisningslagen framhåller tre viktiga funktioner för redovisningen. Den talar om att bokföringen skall vara så tydlig att:

- a) det ekonomiska resultatet av affärshändelserna kan jämföras mot budget.
- b) tillräcklig kontroll över affärshändelser kan erhållas.
- c) tillfredställande finansiell statistik kan lämnas till intressenterna. (Mattisson et al., 2003)

De huvudsakliga användarna av redovisningsinformationen är förutom interna intressenter, invånarna representerade av fullmäktige, andra lokala myndigheter men även regering och riksdag. Redovisningsinformationen är en viktig källa för beräkningar, uppföljningar, och utvärderingar av den kommunala verksamheten på central nivå men även på lokal nivå. Regeringen använder informationen som stöd när man beslutar om direkta statliga bidrag till kommuner och den ligger till grund för beslut gällande utjämningsystemet mellan kommuner. (Mattisson et al., 2003)

1.3 Pensionsredovisningens historia

År 1866 kom den första kommunallagen i Sverige (Mattisson et al., 2003) men det var först i slutet av 1900-talet som den kommunala lagstiftningen på allvar behandlade frågor kring kommunal redovisning. Under 1986 utkom en rekommendation för finansiell budgetering och redovisning i kommuner. Rekommendationen innebar att den kommunala redovisningen förändrades från att ha varit betalningsflödesorienterad till att ske på bokföringsmässiga grunder. I en rapport föreslogs även att ett organ skulle inrättas med uppgift att utveckla och övervaka tillämpningen av den givna rekommendationen. Detta organ inrättades och benämndes "Referensgruppen i redovisningsfrågor". 1987 lämnade Referensgruppen ett uttalande om att pensionsåtaganden skulle

betraktas som en ansvarsförbindelse. Denna första rekommendation från referensgruppen motiverades på två sätt:

- Beräkningar av den framtida skulden var svår.
- Eftersom kommunerna äger rätt att beskatta sig själva så är det en garanti för att pensionsutbetalningarna kan föras över resultaträkningen. (Brorström, 1997)

Man rekommenderade kommunerna att ta fram två olika soliditetsmått, ett utan ansvarsförbindelsen och ett vari ansvarsförbindelsen betraktades som skuld. Förslaget fick skarp kritik från enskilda företrädare av praxis samt från enskilda normmakare. Kommuner som hade börjat skuldredovisa tyckte att rekommendationen var obegriplig. På grund av detta återupptog referensgruppen diskussionerna. Riksdagen beslutade 1988 om ett skattestopp för kommunerna vilket rev det tyngst vägande argumentet för kostnadsredovisning vid utbetalning. Kommunerna kunde inte höja skatten hur mycket som helst för att klara utbetalningar av pensioner. Även det andra argumentet förlorade kraft då det togs fram säkrare beräkningsmodeller för beräkning av pensionskulden. Detta resulterade i att man gav ut en ny rekommendation, 1b. Denna nya rekommendation utkom 1990 och stadgade att pensionerna skall redovisas som skuld och att förändringen samt årets utbetalningar skall tas upp i resultaträkningen. (Brorström, 1997)

År 1992 trädde en ny kommunallag ikraft. Denna lag behandlade hur kommunal redovisning skulle gå till. Lagen stadgade bland annat att kommunfullmäktige skulle utfärda närmare föreskrifter för redovisningen. I och med denna lag infördes också ett balanskrav vilket innebar att kommunens kostnader inte får överskrida intäkterna. Förarbetena behandlade inte innebörden av god redovisningssed. Referensgruppen gjorde en utredning och skrev en promemoria 1996 ”God redovisningssed – Referensgruppens utgångspunkter för finansiell redovisning i kommuner och landsting” I denna PM är resultatredovisningen i fokus. Försiktighetsprincipen och principen om öppenhet är principer som lyfts fram och som skall prägla den kommunala redovisningen. Hitintills hade regleringen skett på frivillig väg. (Brorström, 1997)

I mitten av 90-talet redovisade i stort sett alla kommuner i enlighet med rekommendation 1b från Referensgruppen. Den första januari 1998 trädde en ny lag ikraft, Lag (1997:614) om kommunal redovisning. Detta innebar en väsentligt ökad reglering i jämförelse med hur det varit fram till denna tidpunkt och den så kallade blandmodellen infördes: Lagen stadgar i 5 kap, 4 § att pensioner intjänade före 1998 skall redovisas som ansvarsförbindelse medan de som intjänats efter 1997 skall skuldföras. (Brorström, 1997) Detta innebar att de kommuner som flyttade sina tidigare skulder till ansvarsförbindelser fick en stark soliditetsökning, i alla fall på pappret. I samband med att denna nya lagstiftning kom att gälla bildades ett speciellt råd, Rådet för kommunal redovisning, vilka fokuserar på tolkning av de lagar som finns och har en viktig roll i utvecklandet av redovisningsprinciper.

1.4 Problem

Att redovisa pensionsåtaganden som ansvarsförbindelse är svårt att kombinera med den rekommendation Redovisningsrådet har gett angående ansvarsförbindelser, RR 16 (Redovisningsrådet, 2000). Pensionsåtaganden är inte av den osäkerhetskaraktär och ej heller så svårberäknade som rekommendationen anger för klassificering som ansvarsförbindelse. "Blandmodellen kan inte betraktas som bokföringsmässig redovisning och således inte heller vad som i företagssektorn betraktas som god redovisningssed" (Falkman, Balans 8-9/2002). "Såsom ansvarsförbindelse skall redovisas pensionsförpliktelser som inte har upptagits bland skulderna eller avsättningarna. Detta innebär ett uppenbart avsteg från god redovisningssed. I lagen stadgas emellertid generellt att redovisningen skall fullgöras på ett sätt som överensstämmer med god redovisningssed. Lagen är alltså inte konsistent." (Cassel, 2000 sid. 43)

Det finns idag kommuner som, trots lagstiftningen, redovisar även det som intjänats före 1998 som skuld eller avsättning. Detta påverkar jämförbarheten mellan olika kommuner. Soliditeten i dessa kommuner blir följdriktigt lägre än i de kommuner som redovisar enligt blandmodellen. Soliditeten är ett viktigt mått för företag medan det för kommuner har upplevts mindre viktigt. Kommuner kan enligt Kommunallagen inte gå i konkurs, de kan teoretiskt höja skatteuttaget för att klara sina skulder (Brorström, 1997). Man bör dock betänka att flera kommuner slagit i skattetaket vilket får till följd att kommuninvånarna tenderar att flytta till andra kommuner. Detta innebär att kommunen hamnar i en ond spiral. Det finns också kommuner som redovisar i enlighet med lagstiftningen men som har gjort förtida inlösen av sina ansvarsförpliktelser. Det vill säga att man på något sätt har försäkrat bort förpliktelserna. Som kommuninvånare kan man alltså vara ställd i ett flertal olika situationer som påverkar ens framtida kommunalskatt.

För att fortsätta resonera kring detta måste man även ta hänsyn till det balanskrav som är stadgat i kommunallagen (Kommunallag 1991:900). I 8 kap. 4 § 3st. anges att kommunens budget skall upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om negativ påverkan av eget kapital uppkommer skall det egna kapitalet återställas inom en två års period. Enligt Hellbom (2004) kommer denna två års period att förlängas till tre år.

Med hänsyn tagen till de två lagstiftningar som hittills citerats uppkommer fråga om rimligheten i dessa krav. De kommuner som använt sig av blandmodellen och säkrat sina ansvarsförbindelser på tillgångssidan är ändå skyldiga att uppfylla balanskravet. Detta innebär att de utbetalningar man har för pensionsåtaganden före 1998 måste finansieras av intäkter det året de betalas ut. Är det rimligt att de kommuner som på detta sätt byggt upp ett eget kapital ändå måste uppfylla balanskravet? Kan man tänka sig att de i stället skulle tillåtas visa ett negativt resultat motsvarande de pensionsutbetalningar som de under året gjort och som är hänförliga till de säkrade ansvarsförbindelserna? Ger dessa olika lösningar en rättvisande bild av kommunernas resultat och ställning?

Ser man krasst på blandmodellen så innebär den att de som arbetar och betalar skatt idag och 40 år framåt får betala sin egen pension, eftersom den skuldförs, men även pension till dem som arbetat fram till 1998, eftersom denna del inte är skuldförd vid intjänandet. Denna del kostnadsförs och måste motsvaras av en intäkt på grund av balanskravet.

Det finns skillnader mellan kommuner och företag. I företag är det lönsamhetsmål som styr medan målet för en kommun är att leverera social välfärd åt sina invånare. Det är också skillnad på mottagaren av redovisningsinformation. I kommuner betraktas ofta politikerna som de primära användarna av den kommunala externredovisningen vilka även är beslutsfattare. I ett företag är de primära användarna ägarna. Kommuner är vidare politiskt styrda vilket innebär att ledningen kan bytas ut vart fjärde år vilket kan innebära att det är svårare att planera långsiktigt. De svenska kommunerna skiljer sig mycket åt på många punkter, det kan gälla invånarantal, antal kommunägda bolag, åldersfördelning i kommunen politisk färg i ledningen, hur stabil majoriteten är, etcetera.

Vi tror att bland annat dessa parametrar kan påverka valet av redovisningsmetod och hur man i övrigt hanterar sina pensionsförpliktelser vilket föranleder oss att mer noggrant studera hur och varför.

1.5 Syfte

Syftet med uppsatsen är att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt.

1.6 Uppsatsens disposition

I kapitel två presenteras uppsatsens metod. Där redogörs för varför ett positivistiskt synsätt samt en deduktiv ansats valts. Vidare återfinns argument för att använda Positive Accounting Theory, Downs teori samt Institutionell teori.

I kapitel tre redogörs för den teori som hypoteserna bygger på. Positive Accounting Theory och Downs teori som i stort bygger på samma tankar och därför slagits ihop under en gemensam rubrik, ekonomisk teori. Vidare redovisas Institutionell teori. Ur teorierna har ett antal hypoteser växt fram och finns presenterade i detta kapitel.

I kapitel fyra redogörs för den empiriska metoden. Här beskrivs hur hypoteserna har operationaliserats, vilka metoder som använts i undersökningen samt de avgränsningar som gjorts i undersökningen. Här återfinns en beskrivning av de statistiska metoder som använts i analysen samt en bortfallsanalys.

I kapitel fem analyseras det material som insamlats. Kapitlet inleds med en presentation av den kartläggning som gjorts över kommuners sätt att redovisa pensionsåtagandet. Vidare analyseras varje hypotes som antingen kan falsifieras eller om samband finns ej går att falsifiera. Vad gäller ej falsifierade hypoteser följer sedan en multivariat analys.

I kapitel sex försöker vi besvara uppsatsens syfte, nämligen att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt. Här presenteras resultatet av studien. Avslutningsvis återfinns egna reflektioner samt förslag till fortsatt forskning.

1.7 Sammanfattning

Sveriges kommuner och landsting har idag ett stort antal anställda vilket innebär ett stort ansvar. Kommunerna har ansvar för att betala ut avtalspension till dem som uppburit lön från dem och har följaktligen stora pensionsutbetalningar att vänta. Sedan andra hälften av 1980-talet har det fokuserats på hur pensionskulden skall redovisas och olika lösningar har varit aktuella under olika perioder.

Den första januari 1998 trädde en ny lag ikraft, Lag (1997:614) om kommunal redovisning. Detta innebar en väsentligt ökad reglering i jämförelse med hur det varit fram till denna tidpunkt och den så kallade blandmodellen infördes: Lagen stadgar i 5 kap, 4 § att pensioner intjänade före 1998 skall redovisas som ansvarsförbindelse medan de som intjänats efter 1997 skall skuldföras. (Brorström 1997)

Det finns idag kommuner som, trots lagstiftningen, redovisar även det som intjänats före 1998 som skuld eller avsättning. Detta påverkar jämförbarheten mellan olika kommuner. Soliditeten i dessa kommuner blir följdriktigt lägre än i de kommuner som redovisar enligt blandmodellen. Detta leder oss in på uppsatsens syfte som är att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt.

2. Metod

Detta kapitel tar upp den metod vi har valt att använda. Vi har arbetat utifrån en deduktiv ansats och angripit problemet ur en positivistisk synvinkel. I den deduktiva ansatsen utgår man från teori för att utifrån denna forma hypoteser som sedan testas. De teorier vi valt finns också kort beskrivna samt motiverade. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

2.1 Uppsatsens metod

Syftet med uppsatsen är att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt. För att realisera detta syfte har vi utifrån tre olika teorier skapat ett antal hypoteser som vi sedan har testat. Eftersom vår målsättning har varit att empiriskt testa de hypoteser vi satt upp för att kunna dra slutsatser utifrån detta material lämpar sig det positivistiska synsättet framför det Hermeneutiska, som syftar till förståelse genom tolkning (Eriksson & Wierdersheim-Paul, 2001), och det kritiska synsättet, som är ifrågasättande med målet att förändra. En forskare med en positivistisk tradition antar en objektiv ställning, drar slutsatser utifrån det material han insamlat till synes utan egna värderingar inblandade (Saunders, Lewis & Thornhill, 2003). Vi har funnit att det positivistiska synsättet lämpar sig bäst för denna studie.

Det finns i huvudsak två skilda angreppssätt i all forskning. Den deduktiva ansatsen där man utifrån en, eller flera teorier, formar hypoteser som är testbara påståenden om verkligheten och den induktiva ansatsen där man utifrån empirisk data i verkligheten drar slutsatser och skapar teorier. (Eriksson & Wierdersheim-Paul, 2001)

I vår studie har vi försökt förklara kausala samband mellan variabler utifrån ett antal teorier och hypoteser. Tillgången till teorier som kan förklara det problem som vi avser att studera har varit god. Med tanke på detta fann vi det lämpligt att utgå från den deduktiva ansatsen. Vi har ansett det möjligt att utifrån Positive Accounting Theory (PAT), Institutionell teori (IT) och Downs teori förklara varför kommuner väljer att redovisa pensionsförpliktelserna på skilda sätt. Dessa teorier förklarar, till viss del utifrån skilda synsätt, vilka faktorer som kan påverka valet av redovisningsmetod och vi fann dessa vara väl tillämpbara på problemområdet. Det induktiva synsättet hade varit lämpligt om det varit brist på teorier som förklarar orsakssambanden. Anledningen till att vi inte valt att använda oss av det induktiva synsättet är att man där utgår från verkligheten och utifrån denna formar teorier. Om man är intresserad av att förstå varför något händer snarare än att förklara vad som händer är det lämpligt att använda det induktiva synsättet framför det deduktiva (Saunders et al., 2003). Med hjälp av tre olika teorier, PAT, IT samt en teori utvecklad av Anthony Downs har vi utvecklat ett antal hypoteser. Positiv Accounting Theory och Downs teori bygger i stort på samma tankar vilket har gjort att vi sammanfört dessa under en

gemensam rubrik, ekonomisk teori, och utifrån ett gemensamt resonemang skapat ett antal hypoteser. Tillgången till litteratur har varit god vad gäller dessa teorier. Vår utgångspunkt har alltså inte varit att tolka och förstå utan istället agera som objektiva analytiker och dra slutsatser om orsaker till kommuners sätt att redovisa pensionsskulden.

PAT bygger på tanken att alla människor ser till sin egen nytta och i första hand maximerar sin egen välfärd. Enligt teorin påverkar en aktör, vid valet av redovisningsteori, valet i den riktning som ger honom bäst nytta. (Watts & Zimmerman, 1990) För att förklara valet av redovisning med hjälp av den positiva redovisningsteorin måste man identifiera de personer som är inblandade i valet. Man antar att redovisning är en del av kontraktet mellan principalen och agenten. (Collin, Tagesson, Andersson, Cato, Hansson, 2004) Den offentliga verksamheten kan ses som principal – agent relation där principalerna är invånarna, i sin roll som ”ägare” av verksamheten, och ledningen i den offentliga verksamheten ses som agenter. (Furubotn & Richter, 2003) PAT beskriver alltså den problematik som finns i en agent – principal relation.

Downs teori påminner mycket om det som kommer fram i PAT. Downs teori hävdar att den rationella väljaren i första hand handlar utifrån sina egna själviska mål och strävar efter att maximera sin nyttoinkomst. Alla folkvalda styrens mål är att bli omvalda och de måste då se till väljarnas nytta istället för att se till den effektivaste styrningen i en viss situation. Teorin menar alltså att de styrande primärt strävar efter maximalt politiskt stöd och sekundärt efter att maximera social välfärd. Men det räcker inte att ta hänsyn till väljarnas nyttofunktion utan man måste också ta hänsyn till vad oppositionen erbjuder väljarna. (Downs, 1957) Downs teori är alltså i många delar lik PAT och vi anser att dessa teorier tillsammans kan hjälpa till att förklara varför människor handlar på ett visst sätt framför ett annat i en viss situation. Styr de egoistiska tankarna människan i alla lägen eller finns det andra faktorer som kan förklara valet av redovisningsmetod för pensionsskulden? För att inte låsa in sig i dessa teories antaganden måste problemet även betraktas ur en annan synvinkel. Här lämpade sig de antaganden som kommer fram i Institutionella teorin bra eftersom de förklarar människans handlande ur ett annat perspektiv. Downs teori ser, till skillnad från PAT och IT, mer till väljarens mål och det sätt politikerna kan leva upp till dessa.

IT erbjuder ett visst alternativ till positiva redovisningsteorin men också och främst ett komplement (Collin et al., 2004). IT baseras på ett antal mekanismer som påverkar organisationen i valet av redovisning och kan delas in i tre delar: Tvingande – organisationen påverkas av tryck från de externa organisationer som de är beroende av, Efterliknande – en imitation av lyckade koncept för att på det sättet hantera osäkerhet, Normativ – innebärande att normer härstammande från en grups arbete ligger till grund. De tre mekanismerna fungerar olika, vilket är viktigt att notera för att helt förstå hur beslutsfattare påverkas av institutioner. (DiMaggio & Powell, 1983) Institutionella teorin beskriver mer de mekanismer som ligger bakom valet av redovisningsteori och skiljer sig sålunda lite från PAT. Den Institutionella teorin visar, till skillnad från PAT och Downs teori, på andra faktorer som påverkar människans handlande i olika situationer. Det är av stor vikt i en studie att belysa problemet ur skilda perspektiv.

I initialskedet låg fokus på att djupare studera de teorier som ligger till grund för studien. Syftet var att testa och falsifiera de hypoteser som arbetades fram. De variabler vi har mätt har således ett samband med de teorier och hypoteser vi har använt oss av i studien. Detta innebär att vissa aspekter som kunde vara av vikt eventuellt inte har kommit fram. Vi anser dock att den valda teorin ger en bra grund till undersökningen eftersom den belyser problematiken ur olika aspekter.

2.2 Sammanfattning

Vårt mål med uppsatsen har varit att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt. För att realisera detta syfte har vi utifrån tre olika teorier skapat ett antal hypoteser som vi har testat med syfte att falsifiera dem. Utgångspunkten har således varit deduktiv eftersom vi lagt grunden till arbetet i teorin. Positive Accounting Theory (PAT), Downs teori samt Institutionell teori (IT) ligger till grund för de hypoteser som arbetats fram. PAT och Downs teori bygger på tanken att människor i första hand ser till sin egen nytta och maximerar egen välfärd. IT baseras på ett antal mekanismer som påverkar organisationen i valet av redovisningsmetod.

3. Teori

Vi redogör i detta kapitel för de teorier vi utgått ifrån. Ekonomisk teori som bygger på Downs teori och Positive Accounting Theory samt Institutionell teori. PAT och Downs teori bygger på tanken att människor i första hand ser till sin egen nytta och maximerar egen välfärd. IT baseras på ett antal mekanismer som påverkar organisationen i valet av redovisningsmetod. Vi har beskrivit skillnaderna mellan dessa teorier och härleder hypoteser som vi senare i uppsatsen har testat. I slutet återfinns en förteckning över våra hypoteser samt en sammanfattning av kapitlet.

3.1 Ekonomisk teori

Vad är det som styr en kommun- eller landstingslednings handlande? Alla folkvalda styrens, vidare benämnda politiker, mål är att bli omvalda. Det blir då naturligt att man nyttomaximerar utifrån detta mål och inte utifrån den effektivaste styrningen i en viss situation. Det finns ett antal teorier som pekar i denna riktning. Bland annat formulerade Downs en fundamental hypotes: "Parties formulate policies in order to win elections, rather than win elections in order to formulate policies." (Downs, 1957 sid. 28)

Downs listar ett antal kriterier som måste vara uppfyllda för att en kommun eller ett landsting skall betraktas som demokratiskt.

- Ett parti eller en koalition av partier är vald till att styra.
- Sådana val hålls med beslutade mellanrum vilka inte kan ändras av det parti som vid tillfället är styrande.
- Alla vuxna som är vid sina sinnes fulla bruk och stadigvarande bosatta i det område som valet gäller har rösträtt.
- Varje röstberättigad får avlägga en och bara en röst.
- Vilket parti eller koalition som än får majoritet i valet är berättigad att överta makten fram till nästa val.
- De förlorande partierna försöker inte genom våld eller illegala metoder förhindra det vinnande partiet från att ta över ledningen.
- Partiet med makt försöker inte att förhindra politisk aktivitet för någon medborgare eller parti så länge de inte försöker ta över makten med våld.
- Det finns två eller flera partier som kämpar om makten i varje val.

Man kan av detta konstatera att Sveriges kommuner och landsting är att klassa som demokratiska. I ett demokratiskt samhälle är det väljarna som bestämmer vilka som skall få ett förtroende att styra kommunen. Här faller det sig helt naturligt att de folkvalda representanterna gör vad de kan för att bli omvalda.

Även den positiva redovisningsteorin menar att mänskliga beteenden kan förklaras av individuella nyttomaximeringar. Vid valet av redovisningsätt

påverkar en aktör valet i den riktning som ger honom största nyttan (Watts & Zimmerman, 1990). För att nå dit är man fyndig och innovativ. Den uppenbara konsekvensen av detta antagande är att ledningen övar påtryckningar för de redovisningsprinciper som ger den största egennyttan (Watts & Zimmerman, 1978). För att förklara valet av redovisning med hjälp av den positiva redovisningsteorin måste man identifiera de personer som är inblandade i detta val. Man antar att redovisning är en del av kontraktet mellan principalen och agenten. Vidare antar man att det finns ett gap mellan principalen och agenten som är så stort att valet av redovisning fattas av endast agenten (Collin et al., 2004).

Den offentliga verksamheten kan ses som principal – agent relation där principalerna är invånarna, i sin roll som ”ägare” av verksamheten, och ledningen i den offentliga verksamheten ses som agenter. Invånarna godkänner genom val en grupp människor att administrera verksamheten. Som ett resultat blir det agenternas roll att leda och sköta verksamheten och tala om för principalerna hur saker och ting skall vara. Detta är den stora principiella skillnaden mellan principal – agentrelationen som normalt sett förekommer i den privata sektorn (Furubotn & Richter, 2003). Det förekommer även en principal – agentrelation mellan de folkvalda politikerna och tjänstemännen i kommunen. Tjänstemännen som normalt sitter en längre tid på sin post övervakas av principalerna, som är de folkvalda politikerna i kommunen. Tjänstemännen kan välja att undanhålla information om det kan vara till fördel för dem. Invånarna får överlåta övervakningen av tjänstemännen till politikerna eftersom de endast kan påverka genom dessa. Enligt Thompson, Ellis och Wildavsky (1990) har invånarna endast ett litet utrymme att påverka politikerna i en riktning som tillgodoser just deras behov. Thompson et al. (1990) menar vidare att väljarens behov av resurser inte längre finns i hans kontroll eftersom politikerna har tagit över denna och väljaren kan skatta sig lycklig om politikerna lever upp till dessa krav.

Vad är det då som avgör vilket parti som väljaren lägger sin röst på? Enligt Downs (1957) handlar den rationelle väljaren i första hand utifrån sina egna själviska mål och strävar efter att maximera sin nyttoinkomst, utility income. Väljaren får en mängd olika nyttor från samhället, en del av dem är omedvetna medan andra är medvetna. Det är de medvetna nyttorna som påverkar hur väljaren röstar. Med anledning av detta är det viktigt för de olika partierna att medvetandegöra väljarna om vilken nytta just de tillför väljarna. (Downs, 1957) Politikerna i kommunen strävar efter att bli omvalda vilket leder till att de presenterar de uppgifter som kan gynna dem medan uppgifter som kan vara till nackdel undanhålls, allt i syfte att visa upp en bra fasad och genom detta få nytt förtroende.

Det viktigaste är vad väljaren vet på valdagen. Detta grundar sig dels på den nytta väljaren har fått under innevarande mandatperiod och dels på vad väljaren förväntar sig att få nästa mandatperiod. Man kan definiera nyttoinkomst som ett flöde av förmåner insatta i ett tidsperspektiv, enheten för denna tidsperiod är mandatperioden. Svårigheten för väljaren är att avgöra vad de olika partierna kan ge honom under nästa period. Det räcker inte att bara bedöma de olika parti- och handlingsprogram som presenteras utan väljaren måste själv bedöma hur

han verkligen tror att de olika partierna kommer att agera under nästa mandatperiod. Det finns två sätt för väljaren att analysera detta. Antingen kalkylerar han med vilken nyttoinkomst han tror att partierna kommer att ge honom under nästa period, alltså två eller fler hypotetiska fall, eller så kan han se vad det regerande partiet har gett honom innevarande mandatperiod och jämföra med vad han tror att oppositionen hade kunnat ge honom alltså bara en hypotes. Den rationelle väljaren använder sig följaktligen av alternativ två men tar även hänsyn till vad han tror att framtiden kommer att ge. (Downs, 1957)

Ett val handlar om förändring (nytt parti i regerande position) eller ingen förändring (samma parti som regerat föregående period). Kan väljaren inte avgöra vilket parti som ger honom mest nytta så baserar han sitt val på inställningen till förändring i stort. För att hitta det parti som ger väljaren mest nytta måste han enligt Downs (1957):

- Undersöka alla faser av partiernas sätt att agera för att se var de två partierna betar sig annorlunda.
- Ta reda på hur varje skillnad påverkar hans nytta.
- Aggregera skillnaderna i nytta och se hur mycket bättre ett parti är än det andra.

Detta bygger på antagandet att vi lever i en värld med komplett och kostnadsfri information. Ett flerpartisystem skiljer sig något från ett tvåpartisystem. Väljaren måste då ta hänsyn till om hans parti över huvud taget har en chans att vinna, har det inte det så kan en röst på det innebära att det parti som man minst önskar kommer att vinna eftersom hans andrahandsparti då får mindre röster. Downs (1957) menar att det ändå kan finnas skäl att lägga sin röst på ett parti utan vinstchans, främst av två anledningar:

- För att partiet skall växa och i framtiden bli en möjlig vinnare.
- För att visa sitt misstroende mot etablerade partier, de måste ändra på något om de skall få väljarens röst.

Av hittills förda resonemang kan man konstatera att det sittande styret inte i första hand strävar efter att maximera social välfärd utan strävar efter maximalt politiskt stöd. "Expenditures are increased until the vote-gain of the marginal dollar spent equals the vote-loss of the marginal dollar financed" (Downs 1957 sid. 52). Det räcker inte att ta hänsyn till väljarnas nyttofunktion utan man måste också ta hänsyn till oppositionens erbjudande till väljarna. De styrande måste alltid fatta beslut som majoriteten uppskattar. Downs (1957) menar att om man gör det i alla frågor utom i en speciell fråga kommer oppositionen att skapa en identisk plattform med undantag för denna fråga där de ställer sig på majoritetens sida. Detta bygger återigen på att vi lever i en värld med komplett och kostnadsfri information. Så är ju inte fallet utan det finns alltid en viss grad av osäkerhet vilket gör att väljaren är påverkbar eftersom han inte helt kan utvärdera vad som ger honom mest nytta. Väljaren kan alltså påverkas av lobbyister. Lobbyister tillhandahåller aldrig all information utan endast de delar som är positiva för det parti som han sympatiserar med. När ett parti väl fattat ett beslut strävar de efter att få alla väljare att uppfatta det som det mest önskvärda. I det hittills skrivna har det helt bortsetts från att partierna har olika ideologier. Ett partis ideologi hjälper väljarna att välja utan att sätta sig in i varje enskild fråga. Detta minskar väljarens kostnad för information. (Downs, 1957)

Vi kan utifrån denna teori konstatera att det är mycket viktigt för ledningen i kommunen att se till nyttan hos sina invånare, väljarna. När det gäller redovisning av pensionsmedel måste man alltså ta hänsyn till hur olika alternativ uppfattas av väljarna. Blandmodellens sätt att redovisa innebär att de som skall betala skatt de närmaste 40 åren får betala pensionerna för sig själva men även för dem som arbetat före 1998. Kan då åldersfördelningen på invånarna påverka kommunledningens val av redovisningsmetod? Man kan misstänka att äldre väljare skulle föredra redovisning i enlighet med blandmodellen där man ej heller använder sig av förtida inlösen. De yngre väljarna däremot kan tänkas föredra att den generation som skall åtnjuta pensionsutbetalningarna också tar ansvar för att det finns medel som på något sätt är avsatta för detta. Både Downs- och PAT- teorin talar om att väljaren och de styrande i kommunen stävar efter att maximera egen nytta. Ur ledningens synvinkel innebär detta att man ser till sin egen situation och väljer det alternativ som leder till störst egennyttan. Kan då ledningen gynna en stor grupp i kommunen, till exempel en stor grupp yngre människor, och själv samtidigt öka sin egennyttan genom att välja en speciell pensionslösning kanske just det valet görs.

Hypotes (H_{1a}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{1b}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Väljarnas välfärd är beroende av hur politikerna handlar, genom politikernas makt att sänka skatter och erbjuda en mix av kvalitet och service. Väljarna är inte en homogen skara. Även om kraven från invånarna skiftar har varje invånare en drivfjäder att övervaka politikernas uppförande eftersom det kan leda till att politikerna handlar mer i deras intressen. Men om det blir för kostsamt att övervaka leder det till att övervakningen minskar. Väljarnas ultimata kontrollorgan över de valda politikerna är själva valet. Med tanke på alla de frågor som behandlas och de stora övervakningskostnader för varje enskild invånare som det skulle medföra att kontrollera politikerna samt den lilla påverkan varje enskild invånare kan göra är det inte troligt att valedeln hindrar politiker från att försöka tillskansa sig förmåner. (Zimmerman, 1977)

Problem förekommer i alla relationer så även i relationen mellan invånarna och den valda församlingen. Zimmerman (1977) hävdar att politiker maximerar egen nytta och maximeringen beror på möjligheten att bli omvald, avancemang och nuvarande och framtida inkomst. Som tidigare nämnts handlar, enligt Downs (1957), den rationelle väljaren i första hand utifrån sina egna själviska mål i strävan efter att maximera sin nyttoinkomst. Politikerns och väljarens intressen kan således skilja sig åt på många områden. Politikerna kan dra sig undan arbetsuppgifter, använda vissa förmåner eller involvera sig i olaglig verksamhet. I strävan efter högre poster kan politikerna använda sig av de resurser som finns tillgängliga för att nå vidare i karriären. (Zimmerman, 1977)

Agentproblem uppstår så fort en principal delegerar ett uppdrag till en agent, en beslutsfattande person eller en myndighet. Eftersom både politikerna och

invånarna enligt agentteorin är rationella, utvärderande människor, som maximerar egen nytta, är det troligt att politikerna inte alltid kommer att handla i invånarnas intressen. Invånarna kan begränsa avvikelserna genom att övervaka ledningen, men därigenom ådrar han sig övervakningskostnader. Det är tveksamt att alla avvikelser kan förhindras eftersom man når en punkt i övervakningen där kostnaderna för att övervaka överstiger värdet av det man kan förhindra. (Zimmerman, 1977)

Kan det då uppstå skillnader i valet av redovisningsmetod för pensionskulden? Är det möjligt att vissa vill maximera sin egennyttan till den grad att vissa redovisningsprinciper får stå tillbaka? Invånarnas välfärd får kanske stå tillbaka eftersom den egna nyttan står i centrum. Kan det vara så att den egna nyttan kan höjas om ett visst redovisningssätt väljs framför ett annat? Genom att redovisa ansvarsförbindelsen utanför balansräkningen uppvisar kommunen en bättre soliditet. Det skulle då te sig underligt om man väljer att frångå den lagstiftning som innebär att pensionsavsättningar intjänade före 1998 skall redovisas utanför balansräkningen som en ansvarsförbindelse. Det är möjligt att vissa som trots detta frångår denna lagstiftning har en annan tanke. Visserligen försämrar soliditeten när ansvarsförbindelsen lyfts in i balansräkningen men o andra sidan kan kommunen stoltsera med att den finns med. Andra väljer en annan lösning, det kan vara att helt lösa ut pensionskulden. Hur man än väljer att göra ställer man sig frågan om ett sådant handlande görs för att maximera den egna nyttan? Ledningen i kommunen kan ses ur två perspektiv. Dels den folkvalda ledningen, politikerna, och dels de av politikerna utsedda tjänstemännen. Man kan tänka sig att en ledning med hög medelålder förordar blandmodellen då de är pensionärer under stor del av den tid som kommunen skall realisera sina ansvarsförbindelser. Om inte pensionsåtagandet redovisas i enlighet med blandmodellen eller om man använder sig av förtida inlösen tjänar en yngre ledning i kommunen på att välja denna lösning. En ledning med lägre medelålder skulle då förordna antingen att man skuldför hela pensionsåtagandet eller att man löser ut ansvarsförbindelsen genom någon typ av förtida inlösen. Vid ett sådant scenario får de äldre i kommunen vara med och betala för sina pensioner vilket de annars skulle slippa. Invånarna i kommunen har kanske inte möjlighet att övervaka ledningen på alla områden. En yngre ledning skulle då kunna genomföra vissa förändringar i valet av pensionsredovisning utan att invånarna skulle kunna invända och utan att de drabbas av sanktioner i form av uteblivna röster. Detta eftersom invånarna saknar möjlighet och kunskap att övervaka alla områden (Thompson et al., 1990).

Hypotes (H_{2a}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{2b}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{3a}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{3b}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

I en kommun där samma majoritet har regerat under många år och som har en betryggande majoritet kan man tänka sig att de styrande kan ta lite lättare på förhållandet till väljarna. Utifrån detta resonemang kan man ställa sig frågan om en kommun med säker och långvarig majoritet tenderar att redovisa pensioner på ett annorlunda sätt jämfört med kommuner som har ständiga majoritets-skiften. I en kommun där verksamheten har styrts av samma ledning under en lång period har det byggts upp ett förtroende för ledningen. De problem som Zimmerman (1977) talar om, och som har diskuterats ovan bland annat kostnader för övervakning, minskar i dessa kommuner eftersom invånarna har ett större förtroende för ledningen. Ledningen är fullt medveten om den situation de befinner sig i och är, enligt Downs- och PAT- teorin, ute efter att maximera sin egen nytta. De kan då dra fördel av det förtroende de byggt upp under de år de regerat och kan, utan invånarnas inblandning, välja den redovisningsmetod för pensionsåtagandet som passar dem bäst. I en kommun som ofta byter ledning kan ledningen inte utifrån detta resonemang välja den redovisningsmetod som ger störst egennyttan. I en kommun där samma ledning suttit en längre tid ligger fokus kanske på ett mera långsiktigt plan vilket också kan innebära att man inte enbart ser till den egna nyttan utan också ser till kommunens nytta på lång sikt vilket skulle innebära skuldredovisning alternativt förtida inlösen.

Hypotes (H_{4a}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{4b}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{5a}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{5b}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

3.2 Institutionell teori

Förutsättningarna för att bedöma olika samhällsorganisationer påverkas av redovisningens utformning och på vilka principer den grundas. Redovisning är en viktig samhällsrelig institution. Redovisning handlar om att beskriva hur tillgängliga resurser har använts inom redovisningsenheten och hur detta förhåller sig till omvärlden. (Brorström, 1997)

IT ger en ny lins att se valet av redovisningsmetod genom. IT visar att organisationer verkar i en social ram av normer, värderingar och förgivettagna förutsättningar om vad som konstituerar ett lämpligt eller acceptabelt ekonomiskt handlingsätt. Det handlingsätt som anses vara acceptabelt kan skilja sig åt mellan partierna. Ett borgerligt parti accepterar ett visst beteende som inte nödvändigtvis accepteras i ett icke borgerligt parti. Carpenter och

Feroz (2001) argumenterar för att IT kan vara ett bra komplement till övriga teorier när det gäller att förklara valet av redovisningsmetod. Antagandet, vad gäller redovisning, att det ekonomiska egenintresset driver valen är inte, nödvändigtvis, oförenligt med förståelsen att egenintresset bestäms av organisationella, politiska och institutionella faktorer. Personer som dagligen sysslar med redovisning har ofta inte politiskt inflytande och tillräcklig makt så att de kan förändra redovisningsmetoderna. (Carpenter & Feroz, 2001)

Förändringar i den offentliga sektorn förknippas ofta med nationella reformer vilket betyder att vissa variabler skall ses i sitt nationella sammanhang om man skall förstå verkan på olika nivåer i organisationen. Dessa förändringar är oftast politiskt styrda genom regeringsbeslut som skall införas på lokal nivå. Om staten har en stark ställning är det troligt att nya reformer beslutas på regeringsnivå, men om beslutandekraften på regeringsnivå är svag innebär det att initiativ till förändring lika gärna kan fattas på lokalnivå utifrån de förutsättningar som råder där. (Pettersen, 2003)

Den svenska politiken tenderar att bilda två block, det borgerliga och det Socialdemokratiska med stöd av Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Man kan fråga sig hur blockpolitiken på riksnivå påverkar de olika partierna på den lokala kommunnivån. Det kan kanske vara så att kommuner med ett borgerligt styre har svårare att ta till sig beslut som är fattade av en Socialdemokratisk regering med stöd av Vänsterpartiet och Miljöpartiet och vice versa. Beslutet om att införa blandmodellen fattades av en Socialdemokratisk regering med stöd av Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Skulle detta var en del av sanningen konstaterar man att valet av redovisningssätt inte är grundat på enbart ekonomiska antaganden utan även på det politiska maktspillet helt i linje med det resonemang som ovan refererats från Carpenter och Feroz (2001). I det beteende som anses vara det riktiga inom ett parti kanske det ingår att inte anpassa sig helt och hållet efter ett annat partis beslut. Utifrån detta kan man forma en hypotes med målet att falsifiera detta antagande.

Hypotes (H_{6a}): Borgerligt styrda kommuner tenderar att i större utsträckning än icke borgerligt styrda skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Vi vill också se om blocktillhörighet kan förklara valet att använda sig av förtida inlösen eller inte. Hur gör en kommun som styrs av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet, det vill säga samma partier som var med och stiftade lagen, som inte vill skjuta fram pensionskostnaderna till framtida generationer? Man kan tänka sig att de, enligt ovan förda resonemang, inte vill bryta mot lagstiftningen och skulle då kunna tänkas använda sig av förtida inlösen istället. Utifrån detta formar vi följande hypotes.

Hypotes (H_{6b}): Kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Organisationer tenderar att fortsätta med samma praxis som de hade den dag de grundades. ”inte grundade på rationella val eller beräkningar utan på grund av

att de är tagna för givet som ”sättet på vilket man gör saker” (Scott, 1987 citerad i Carpenter & Feroz, 2001). Sådan praxis, som till exempel betalningsflödesorienterad redovisning, som har blivit accepterat som ett rationellt sätt att handla i publika organisationer har en förmåga att framhärda över tiden. Inte för att detta sätt är det mest rationella utan för att detta sätt är det socialt accepterade sättet att redovisa publika pengar. (Carpenter & Feroz, 2001) DiMaggio och Powell (1983) betecknar processen som går ut på att organisationer tenderar att ta till sig samma strukturer och praxis som Isomorfism (likformighet). Isomorfism är en process som får en enhet i en population att likna en annan enhet i samma populationen som står i samma miljö. På grund av det isomorfiska trycket kommer olika organisationer bli mer och mer homogena inom vissa ramar och kommer att konfirmera förväntningarna från det vidare institutionella sammanhanget. (Carpenter & Feroz, 2001) DiMaggio och Powell menar vidare att institutionell isomorfism är ett användbart verktyg för att förstå politiken och ceremonierna som genomsyrar moderna organisationer. Den institutionella miljön innehåller ett antal utifrån verkande påtryckningar som influerar dess struktur och sättet på vilket man gör saker i praktiken. (Carpenter & Feroz, 2001)

IT baseras på ett antal isomorfier, det vill säga ett antal mekanismer som påverkar organisationen i valet av redovisning, och kan delas in i tre delar: Tvingande – organisationen påverkas av tryck från externa organisationer som de är beroende av, Efterliknande – en imitation av lyckade koncept för att på det sättet hantera osäkerhet, Normativ – innebärande att normer härstammande från en grups arbete ligger till grund. De tre mekanismerna fungerar olika, vilket är viktigt att notera för att helt förstå hur beslutsfattare påverkas av olika institutioner. (DiMaggio & Powell, 1983)

Inom den institutionella teorin talas det, som tidigare nämnts, om en tvingade mekanism som till största del är en förklaring av att organisationer är i behov av resurser. Externa organisationer kan öva påtryckningar för att få kommuner att handla och strukturera sig på ett visst sätt. Om inte kommunen handlar efter dessa krav får de inte tillgång till de resurser de behöver eller så kan det innebära sanktioner mot kommunen. (Collin et al., 2004)

Organisationer reagerar på tryck från sin omgivning och tar åt sig strukturer och processer som är socialt accepterade som det passande organisatoriska valet.

- På individuell nivå. En kommuns val att ta till sig en ny redovisningsnorm kan var influerad av: huvudbeslutsfattarens normer, värderingar och omedveten anpassning till traditioner (ideologi, motivation, kompetens, professionalism).
- På organisationell nivå. Genom delade ”belief systems”, makt och politik (den politiska tävlingens natur, professionalism, decentralisering).
- På det organisationella fältet. Press genom regler, omgivningens tryck och redovisningsexpertisens normer och värderingar (redovisningsinstitutionella omgivningen). (Carpenter & Feroz, 2001)

Brorström (1997) menar att de skilda aktörernas möjligheter och begränsningar i hög grad bestäms av förekommande regler och normer s.k. institutioner. De institutioner som finns minskar antalet möjliga val och underlättar handling

inom givna institutionella ramar. Institutioner kan vara såväl formella som informella. De formella institutionerna är beslutade lagar, fastställda regler och utfärdade anvisningar. De föreskriver hur en specifik situation ska hanteras och hur en viss aktivitet ska utföras. De informella institutionerna består av mer eller mindre uttalade överenskommelser mellan aktörer. (Brorström, 1997)

På det organisationella fältet som Carpenter och Feroz (2001) talar om hänvisas det till den press som finns på organisationerna i form av regler och tryck från omgivningen. Tagesson (2004) hävdar att lagstiftningen kan betraktas som ett tvingande påtryckningsmedel eftersom kommuner är politiskt och ekonomiskt beroende av staten. En viktig anledning till att Lag om kommunal redovisning kom var för att undvika kreativ bokföring och istället få en harmoniserad redovisning. Implementeringen av lagen om kommunal redovisning signalerar att det rättsliga systemet och därmed regleringen av kommunal redovisningen har förändrats (Tagesson, 2004). Har kommuner en press på sig vid valet av redovisningssätt för pensionskulden? Finns det någon intressent som har ett sådant intresse i just valet av redovisningssätt för pensionskulden? Lagstiftningen är det största påtryckningsmedlet på kommunerna och här återfinns de regler som hanterar pensionsfrågan. Lagstiftningen innehåller även de regler som styr kommunala utjämningsbidrag vilka många kommuner är beroende av. Utifrån resonemanget att kommunerna är ekonomiskt beroende av staten och därför anpassar sig efter nya regler kan man ställa sig frågan om kommuner med mer stabil ekonomi tenderar att anpassa sig i mindre utsträckning till de regler som styr pensionsåtaganden.

Hypotes (H_{7a}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Man kan i detta sammanhang också fråga sig vilka kommuner som använder sig av förtida inlösen. Kommuner med god ekonomi har en möjlighet att göra detta vilket kommuner med sämre ekonomi inte har. Utav detta formar vi följande hypotes.

Hypotes (H_{7b}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Grundantagandet i IT talar för att en organisation tenderar att försöka uppnå likhet med de mest dominerande normerna, traditionerna och de sociala influenser som finns i dess interna och externa omgivning. (Carpenter & Feroz, 2001) Många kommuner äger olika bolag, det kan till exempel röra sig om fastighets- och sopheringsbolag. Flertalet av dessa drivs som aktiebolag vilket innebär att de har att följa den lagstiftning som gäller alla aktiebolag. Stora Aktiebolag har att rätta sig efter Redovisningsrådets rekommendationer vilka inte tillåter att pensionsåtaganden klassas som ansvarsförbindelse. Utifrån diskussionen om anpassningen till den närliggande miljön kan man fråga sig om antalet kommunalägda bolag kan påverka hur man väljer att redovisa. En kommun med många hel- eller delägda bolag kan finna det naturligt att helt anpassa sig till de lagar och regler som aktiebolag har att efterfölja eftersom det är en stor del av den interna omgivningen. Detta skulle då innebära att man

redovisade hela sitt pensionsåtagande som skuld alternativt försäkrar bort ansvarsförbindelsen, så kallad förtida inlösen.

Hypotes (H_{8a}): Kommuner med många hel- eller delägda aktiebolag tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{8b}): Kommuner med många hel- eller delägda aktiebolag tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Det normativa synsättet hävdar att professionella grupper i samhället verkar, genom sin kompetens, för förändringar (Collin et al., 2004). Rådet för kommunal redovisning verkar för att redovisning i kommuner ska stämma överens med den lagstiftning som finns på området. Genom de rekommendationer man ger ut försöker man få alla kommuner att handla i samma riktning. Den Institutionella teorin visar på faktorer som kan förklara varför kommuner väljer att inte handla efter dessa regler.

För att det skall vara möjligt för förändringar att komma till stånd krävs att politiker och tjänstemän håller sig ajour med vad som händer på området. Kompetentutveckling är något nödvändigt för att kunna leda ett land. Har inte ledningen i landet någon möjlighet att utveckla sin kompetens kommer inte heller utvecklingen att gå framåt. (Mattisson et al., 2003) För att öka kompetensen måste vi utvärdera den information som finns tillgänglig och omvandla den till ett beslut, vilket innebär att ledningen i teorin måste besluta om nivån på investeringarna både vad gäller kompetens och information (Collin et al., 2004).

I slutet av 90-talet genomfördes en mindre reform inom den offentliga sektorn. Då infördes en specifik lagstiftning som behandlar pensionsredovisning vilket är ett nytt fenomen i Sverige. 1998 kom lagen om kommunal redovisning. Tidigare kunde det vara stora lokala skillnader vad gäller finansiering budgetering och redovisning i kommuner och landsting trots att rekommendationer gavs ut av Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. Dessa hade dock en viss effekt på redovisningen. Anledningen till att man utarbetade denna lag var:

- att lokala kommuner står för en stor del av de offentliga finanserna så därför var det viktigt att beslut rörande dessa är baserad på robust information.
- att en dålig finansiell ställning befarades kunna leda till utnyttjande av så kallad kreativ bokföring.
- att den lagstiftning som fanns (kommunallagen) var för generell.
- att det är viktigt att kunna göra jämförelser mellan kommuner. (Mattisson et al., 2003)

Har samtliga kommuner tagit till sig den nya lagstiftning som numera finns på området? Kommunledningen måste hela tiden hålla sig uppdaterad på området för att kunna ta till sig den information som ständigt kommer. Rådet för kommunal redovisning ger löpande ut rekommendationer som kommunledningen skall ta till sig. Är det möjligt att skillnader i valet av redovisningsmetod för pensionsskulden beror på bristande kunskap på området? Det kanske

är så att man inte är fullt insatt i lagstiftningen eftersom man eftersatt kompetensutvecklingen i kommunen. Har kommunledningen inget eget intresse av att se till att uppdatering på området ständigt sker kanske den eftersätts. Det intressanta i detta sammanhang är således om det är bristande kunskap på området som leder till att vissa har valt en annan lösning i sin redovisning. Det rör sig i så fall om ett omedvetet val eftersom kunskapen om vilka förändringar som skett saknas. Hög utbildning behöver inte betyda hög kompetens men en högutbildad person är skolad i ett visst tankesätt. Vi tror att andelen hög- och lågutbildade i kommunen avspeglar sig i kommunens ledning vilket innebär att vi utifrån data om utbildningsnivån kan försöka falsifiera antagandet att lägre utbildningsnivå innebär lägre grad av anpassning till lagstiftningen.

Hypotes (H₉): Utbildningsnivån i kommunen i stort påverkar sättet att redovisa pensionsåtaganden

Men det är kanske inte bara utbildningsnivån på de folkvalda som kan påverka hur man hanterar sina pensionsåtaganden utan också utbildningsnivån på den administrativa personalen som rent praktiskt handhar redovisningen och får antas ha ett stort inflyttande vad gäller övrig hantering av pensionsåtaganden. Detta gör att vi även vill se om utbildningsnivån på den huvudansvarige för den dagliga redovisningen kan ha betydelse. Trots en hög utbildning betyder det inte att personen besitter hög kompetens på området. Men en högutbildad person är skolad i ett visst tankesätt. Det kan vara så att utbildningen påverkar valet av redovisning eftersom ekonomicheferna är skolade på olika sätt. En ekonomichef som har en civilekonomutbildning i bagaget har blivit skolad i den privata sektorns tankesätt. Detta betyder, som nämnts ovan, inte att personen är kompetent på område men det kan trots det vara en förklarande variabel. En civilekonom är skolad på ett sätt där redovisning enligt blandmodellen inte anses leva upp till begreppet god redovisningssed utan han skulle då istället välja en annan redovisningslösning.

Hypotes (H_{10a}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{10b}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

3.3 Sammanställning av hypoteser

Hypotes (H_{1a}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{1b}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{2a}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{2b}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{3a}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{3b}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{4a}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{4b}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{5a}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{5b}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{6a}): Borgerligt styrda kommuner tenderar att i större utsträckning än icke borgerligt styrda skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{6b}): Kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{7a}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{7b}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H_{8a}): Kommuner med många hel- eller delägda aktiebolag tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{8b}): Kommuner med många hel- eller delägda aktiebolag tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Hypotes (H₉): Utbildningsnivån i kommunen i stort påverkar sättet att redovisa pensionsåtaganden

Hypotes (H_{10a}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{10b}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

3.4 Sammanfattning

Vad är det som styr en kommuns handlande? Alla politikernas mål är att bli omvalda. Det blir då naturligt att man nyttomaximerar utifrån detta mål och inte utifrån den effektivaste styrningen i en viss situation. Det finns ett antal teorier som pekar i denna riktning, bland annat PAT och Downs teori som vi slagit samman och kallat ekonomisk teori. Positiva redovisningsteorin menar att mänskliga beteenden kan förklaras av individuella nyttomaximeringar. Vid valet av redovisningssätt påverkar en aktör valet i den riktning som ger honom största nyttan (Watts & Zimmerman, 1990). För att förklara valet av redovisning med hjälp av den positiva redovisningsteorin måste man identifiera de personer som är inblandade i detta val. Man antar att redovisning är en del av kontraktet mellan principalen och agenten. (Collin et al., 2004). Den offentliga verksamheten kan ses som principal – agent relation där principalerna är invånarna, i sin roll som ”ägare” av verksamheten, och ledningen i den offentliga verksamheten ses som agenter. Downs (1957) menar att den rationelle väljaren i första hand handlar utifrån sina egna själviska mål och strävar efter att maximera sin nyttoinkomst. Ekonomisk teori talar om att väljaren och de styrande i kommunen strävar efter att maximera egen nytta. Zimmerman (1977) hävdar att politiker maximerar egen nytta och maximeringen beror på möjligheten att bli omvald, avancemang och nuvarande och framtida inkomst. Då finns möjligheten att vissa vill maximera sin egennyttan till den grad att vissa redovisningsprinciper får stå tillbaka. IT ger en ny lins att se genom i valet av redovisningsmetod. IT visar att organisationer verkar i en social ram av normer, värderingar och förgivettagna förutsättningar om vad som konstituerar lämpligt eller acceptabelt ekonomiskt handlingsätt (Carpenter & Feroz, 2001). IT baseras på ett antal mekanismer som påverkar organisationen i valet av redovisning, och kan delas in i tre delar: Tvingande – organisationen påverkas av tryck från externa organisationer som de är beroende av, Efterliknande – en imitation av lyckade koncept för att på det sättet hantera osäkerhet, Normativ – innebärande att normer härstammande från en gruppens arbete ligger till grund (DiMaggio & Powell, 1983). Dessa olika mekanismer påverkar organisationen på lite skilda sätt. Organisationer reagerar på tryck från sin omgivning och tar åt sig strukturer och processer som är socialt accepterade. Grundantagandet i IT talar för att en organisation tenderar att försöka uppnå likhet med de mest dominerande normerna, traditionerna och de sociala influenser som finns i dess interna och externa omgivning (Carpenter & Feroz, 2001).

4. Empirisk metod

Vi har genomfört en totalundersökning och insamlat data genom studier av årsredovisningar, data från SCB, Valmyndigheten samt data från en genomförd enkätundersökning. Insamlingsmetoden för primär- och sekundärdata beskrivs nedan. Vidare beskrivs operationaliseringen av hypoteserna samt vad som beaktats vid utformningen av enkäten. En bortfallsanalys med hjälp av Mann-Whitney test och Pearson Chi-två test samt en diskussion kring studiens reliabilitet och validitet återfinns sedan. De statistiska metoder, Fishers exakta test och multivariat korstabellsanalys, som datamaterialet bearbetats med beskrivs. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

4.1 Val av undersökningsmetod

Syftet med vår uppsats kan delas i två delar, dels hur kommunerna redovisar och hanterar sina pensionsåtaganden och dels varför de väljer att göra på ett visst sätt. Vi har gjort en totalundersökning då vi menar att det är av intresse att få en fullständig bild av detta. Denna undersökning har vi gjort genom att samla in sekundärdata i form av kommunernas årsredovisningar. Vi valde att ta kontakt med alla kommuner via e-post och bad dem översända sina respektive årsredovisningar. Till brevbararnas stora förskräckelse visade sig detta fungera bra. Det var dock en del kommuner som inte sände sina årsredovisningar i pappersform utan hänvisade oss till sina hemsidor. Vi har alltså, på olika sätt, haft möjlighet att studera samtliga årsredovisningar för att se hur kommunerna hanterar sina pensionsåtaganden. Upplysningarna i de olika årsredovisningarna har varit skiftande i omfattning. Vi har i samtliga fall kunnat konstatera om man använder sig av blandmodellen eller ej men har inte helt kunnat utläsa i vilken grad man använt sig av förtida inlösen eller på annat sätt hanterat pensionsåtagandet. För att kunna få denna fråga besvarad och samtidigt förklara om orsakssamband verkligen föreligger har vi gjort ännu en undersökning. Vi menar att en survey är lämplig för att förklara de samband vi tror kan föreligga mellan valet av hur man hanterar pensionsförpliktelser och de olika hypoteser vi härlett utifrån befintlig teori.

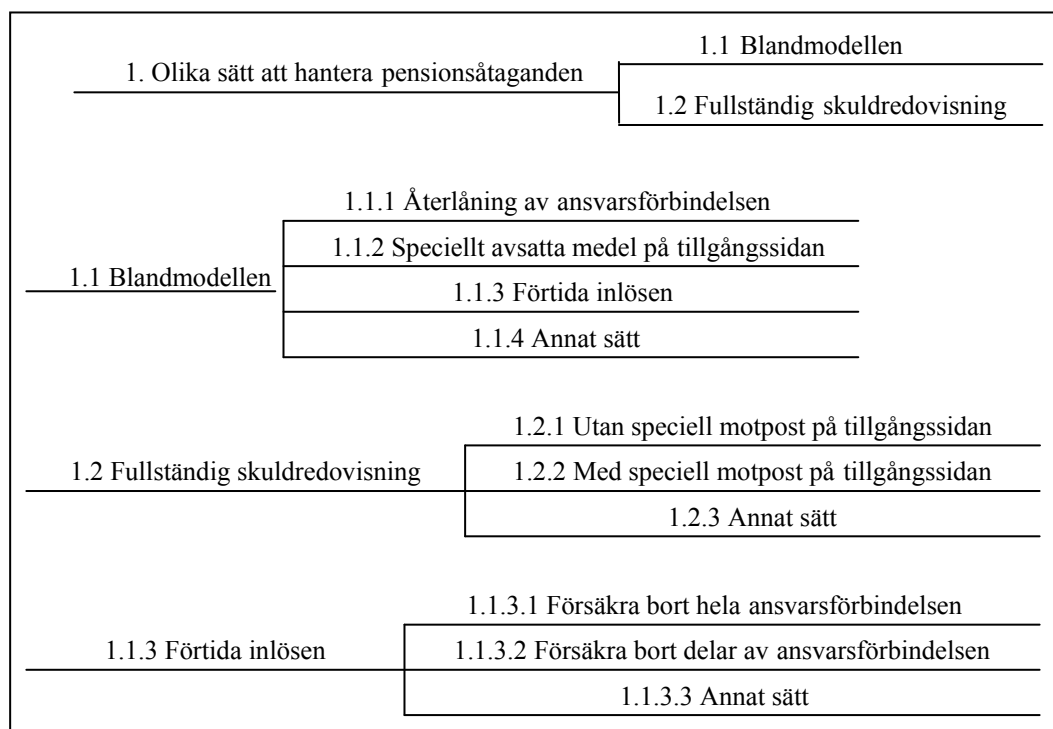
Vi har valt att i huvudsak inrikta oss på frågeställningar som kan kvantifieras vilket gav oss möjlighet att insamla primärdata från ett stort antal respondenter och att, inom rimliga tidsramar, analysera insamlade data. Kvantifierbar data möjliggör också på ett enklare sätt statistiska generaliseringar (Christensen, Andersson, Carlsson & Haglund, 2001). Vi har även använt oss av sekundärdata som vi hämtat från Statistiska Centralbyrån (SCB) och Valmyndigheten.

Det finns olika sätt att genomföra en survey. Valet för vår del har stått mellan enkät- och telefonsurvey. Fördelarna med enkät är att man kan nå ett mycket stort antal respondenter på ett förhållandevis enkelt och billigt sätt samt att ingen intervjuareffekt uppkommer. Nackdelen är att det kan vara svårt att få in svar inom en någorlunda kort tid. Vi har valt att sända ut en enkät direkt till den som

är ekonomichef eller innehar motsvarande post. Enkäten har sänts via e-post. Enkäten var en del av e-posten vilket innebar att respondenterna kunde svara direkt i e-posten och sedan returnera den. Enkäten fanns även som bifogad fil för de som hellre ville besvara den på det sättet. Andersen (1998) lyfter fram flera fördelar med intervju framför enkät, man har en större garanti för att det är den utvalde som besvarar frågorna och större möjlighet att konstatera bristande svarsförmåga. Vi menar att vi genom att direktadressera e-posten har tagit bort en stor del av osäkerheten gällande vem som svarar. För att få tag på dem som är ekonomichefer eller har motsvarande befattning i respektive kommun har vi skickat ett e-postmeddelande till samtliga kommuner och bett att få e-postadress och telefonnummer till dessa befattningshavare. Vi passade då samtidigt på att tacka för den tjänstvillighet de visat i samband med att vi bad att få deras årsredovisningar oss tillsända. De kommuner som inte skickade e-postadresser letade vi upp på Internet och hittade i de flesta fall den e-postadress vi sökte där. De få kvarvarande kontaktade vi via telefon och fick på så sätt adressen.

4.2 Operationalisering vad gäller sättet att hantera pensionsåtaganden

För att underlätta arbetet med att kartlägga hur kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser har vi utarbetat en översiktsmodell. Vi har identifierat olika sätt dels att redovisa på och dels att hantera sina ansvarsförpliktelser på. När det gäller blandmodell eller ej har vi gjort en totalundersökning. När det sedan gäller övrig hantering av pensionsåtagandet har informationen i årsredovisningarna varit av skiftande slag varför vi även ställt frågor om detta i vår enkät.

Figur 4.1. Modell för kartläggning av kommuners hantering av pensionsåtaganden.

4.3 Operationalisering av hypoteser

Hypotes (H_{1a}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{1b}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Vi har valt att indela åldern i tre olika grupper, födda före 1940, födda mellan 1940 och 1959 och födda 1960 och efter. Anledningen till denna åldersindelning är att vi vill undersöka om det finns skillnader i kommuner som har högre andel födda före 1940 jämfört med dem med lägre andel. Detsamma gäller dem som är födda 1960 och därefter. För att få reda på åldersfördelningen i kommunerna har vi hämtat data från SCB:s hemsida

Hypotes (H_{2a}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{2b}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Det är fullmäktige som beslutar hur kommunen skall hantera pensionsåtaganden och det är alltså de som utgör den juridiska ledningen. Vi har alltså valt att undersöka ålder på de som sitter i fullmäktige. När det gäller åldersfördelningen har vi hämtat data på Valmyndighetens hemsida. De åldersgrupperingar vi använt oss av har vi alltså inte kunnat välja själv. Dessa är grupperade enligt följande: 18-36år, 37-50år, 51-64år och 65år och däröver.

Hypotes (H_{3a}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtagande

Hypotes (H_{3b}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Vi tror att Ekonomichefen eller den som har motsvarande befattning i kommunen kan ha stor påverkan på hanteringen av pensionsmedel. När det gäller Ekonomichefens ålder har vi använt oss av absolut ålder. Denna fråga har vi fått besvarade genom vår enkät.

Hypotes (H_{4a}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{4b}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

För att kunna testa denna hypotes har vi genom vår enkät fått data på hur länge den nu sittande ledningen har regerat.

Hypotes (H_{5a}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{5b}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Även denna fråga har vi fått besvarad i vår enkät. Vi har tagit reda på hur stor majoritet det styrande partiet eller den styrande koalitionen har.

Hypotes (H_{6a}): Borgerligt styrda kommuner tenderar att i större utsträckning än icke borgerligt styrda skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{6b}): Kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

I många kommuner är det inte ett ensamt parti som har majoriteten. Vi har i vår enkät frågat vilket parti eller vilken koalition av partier som har majoritet i fullmäktige.

Hypotes (H_{7a}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{7b}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Vi har valt att se på två olika mått när det gäller ”god ekonomi” dels soliditeten, inklusive ansvarsförbindelsen för pensionsåtaganden, och dels resultatutvecklingen de senaste fem åren när det gäller primärkommunerna och de senaste två åren när det gäller landstingskommunerna. Dessa uppgifter har vi hämtat från SCB.

Hypotes (H_{8a}): Kommuner med många hel- eller delägda bolag tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{8b}): Kommuner med många hel- eller delägda aktiebolag tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Många kommuner äger bolag, uppgifter om hur många har vi fått genom vår enkät.

Hypotes (H₉): Utbildningsnivån i kommunen i stort påverkar sättet att redovisa pensionsåtaganden

När det gäller utbildningsnivån i kommunen har vi valt att skapa tre grupperingar enligt följande:

- Genomförd grundskoleutbildning eller motsvarande.
- Genomförd gymnasieutbildning eller motsvarande.
- Genomförda studier vid universitet, högskola eller motsvarande.

Uppgifter om detta har vi hämtat från SCB.

Hypotes (H_{10a}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden

Hypotes (H_{10b}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen

Ekonomichefens utbildning, eller den som har motsvarande befattning, har vi fått in data på via vår enkät.

4.4 Urvalsmetod

Vi har valt att skicka ut vår enkät till samtliga kommuner och landsting. Det finns två huvudanledningar till detta. Dels är det totala antalet inte så stort att det omöjliggör en totalundersökning och dels finner vi det intressant att ha möjlighet att göra en så total kartläggning som möjligt.

4.5 Enkätens utformning

När vi utformade enkäten använde vi oss av Saunders et al., (2003) checklista över vad man bör tänka på vid frågeformulering. Den tar bland annat upp följande:

- Frågan skall samla in data på den nivå som man har användning av i sin studie.
- Frågan skall utformas så att respondenten har tillräcklig kunskap för att besvara den.
- Frågan skall inte ställas utifrån ett ovanifrån perspektiv.
- Utformningen skall vara sådan att alla respondenter förstår frågan på samma sätt.
- Frågan skall inte innehålla ord som respondenten kan reagera negativt på.
- Utforma frågan så kortfattat som möjligt.
- Se till att frågan inte innehåller mer än en fråga.
- Använd inte negationer i frågorna.
- Frågorna skall vara entydiga.
- Använd inte ledande frågor där ett svar, medvetet eller omedvetet, kan uppfattas som det rätta.
- Tillse att frågan inte, på något sätt, förhindrar vissa svar.
- Frågan skall inte upplevas besvärande.

Vi har utformat frågorna på ett sätt som vi menar skall undvika möjlighet till missuppfattningar. Efter det att vi utformat enkäten har vi testat den på tre personer som, vi menar, på olika sätt har förmågan att se om något var oklart eller svårt att förstå, en ekonomichef på en kommun, Kanslichefen på Rådet för kommunal redovisning samt en Project Delivery Manager.

Enkätens frågor var uppdelade i tre olika grupper:

- Inledande frågor. Här ställde vi frågor om respondentens ålder, utbildning samt frågade hur många bolag som kommunen ägde.
- Frågor gällande kommunen eller landstingets ledning. Här ställdes frågor som berörde fullmäktige, vilka som ingick, majoritetsförhållande, antal mandatperioder det sittande styret regerat etcetera.
- Frågor gällande kommunens eller landstingets sätt att redovisa och hantera sina pensionsåtaganden. I denna avdelning ställdes frågor rörande hur kommunen valt att hantera sina pensionsförpliktelser. Om de använde blandmodellen eller fullständig skuldredovisning, hur man hanterar en eventuell ansvarsförbindelse, om man täckt upp ett skuldfört pensionsåtagande på tillgångssidan etcetera.

Enkäten innehöll information hur man skulle gå vidare beroende på vad man svarat på olika frågor så att man enbart skulle besvara de frågor som var av relevans i det enskilda fallet. Totalt innehöll enkäten elva frågor varav respondenterna skulle besvara nio eller tio beroende på vad man svarat på olika frågor.

4.6 Bortfall

Vi skickade ut enkäten den 10:e december och satte svarsdatum till den 15:e december. De som inte hade svarat fick en påminnelse den 16:e december där vi påpekade vikten av just deras svar. Vi har ändå fått ett bortfall som kan delas in i fyra grupper. Det finns dom som vi inte kunnat nå på grund av tekniska problem, e-posten som vi skickat har återvänt tillbaka till oss trots upprepade försök och kontroll av adresserna. Den andra bortfallsgruppen är de som ej svarat på enkäten trots att vi skickat påminnelse via e-post. Sedan finns det en grupp som svarat men där enkäten varit tom eller där de glömt bifoga svaren. Den sista typen av bortfall är de som svarat men av olika anledningar valt att inte besvara alla frågor. Det sistnämnda har redovisats under varje analys i kapitel fem eftersom bortfallet varierar. Det har även förekommit visst partiellt bortfall i data från SCB samt från Valmyndigheten eftersom vissa uppgifter saknades. Även detta har redovisats i analyskapitlet, kapitel fem. En tabell över enkätens bortfall ses nedan.

Tabell 4.1 över bortfall i samband med enkätundersökning

Bortfall	Antal	Andel av bortfallet
Tekniska problem	12	8,9%
Uteblivet svar trots påminnelse	105	77,8%
- Antal skickade påminnelser	198	
- Antal besvarade påminnelser	80	
Ej ifyllda enkäter	18	13,3%
Totalt	135	100%

För att kontrollera om möjligheten att dra generella slutsatser fanns av insamlat datamaterial har ett antal statistiska tester genomförts. Initialt genomfördes, med hjälp av Kolmogorov-Smirnovs test, en kontroll över huruvida materialet var normalfördelat eller ej. I detta test ingick samtliga variabler med ordinalskala där värden fanns på samtliga kommuner. I ett fall, andel av befolkning som är över 65år, ingick endast primärkommunerna eftersom uppgift saknades på landstingskommunerna. Testerna visade att insamlad data inte, i något fall, var normalfördelad. Mann-Whitney testet, som inte kräver normalfördelad data, användes sedan för att testa om det fanns skillnader mellan de som svarat och inte svarat. Nedan i tabell 4.2 presenteras resultatet av dessa tester.

Tabell 4.2 Bortfallsanalys, Mann-Whitney test

	Medelvärde	Standardavvikelse	N
Invånare			
Respondenter	60 370	179 300	176
Icke-respondenter	54 236	147 242	135
Mann-Whitney: Ej signifikant (0,350)			
Andel av befolkningen som är över 64 år			
Respondenter	0,190	0,037	165
Icke-respondenter	0,190	0,037	125
Mann-Whitney: Ej signifikant (0,934)			
Genomsnittligt resultat / omsättning			
Respondenter	0,027	0,165	176
Icke-respondenter	0,015	0,112	135
Mann-Whitney: Ej signifikant (0,975)			
Soliditet			
Respondenter	2,69	30,3	176
Icke-respondenter	-0,530	36,2	135
Mann-Whitney: Ej signifikant (0,559)			
Andel av befolkningen med genomförda högskolestudier			
Respondenter	0,155	0,054	176
Icke-respondenter	0,148	0,057	135
Mann-Whitney: Ej signifikant (0,178)			

Ur de tester, som ovan presenteras i tabell 4.2, går det inte påvisa någon signifikant skillnad mellan respondenter och icke-respondenter. Detta innebär att generella slutsatser är möjliga att dra av insamlat material.

För att kontrollera om det fanns snedvridningar mellan primär- och landstingskommuners svarsfrekvens genomfördes Pearsons Chi-två test. Testet presenteras nedan i tabell 4.3.

Tabell 4.3 Pearsons Chi-två test och svarsfrekvens vid uppdelning i primär- och landstingskommuner.

	Andel av totalpopulationen	Svarsfrekvens totalt	Svarsfrekvens per grupp
Primärkommuner	93,2%	93,75%	56,9%
Landstingskommuner	6,8%	6,25%	52,4%
Pearson Chi-två: Ej signifikant (0,687)			

Ur testet går att utläsa att det inte finns någon skillnad mellan primär- och landstingskommuner (ej signifikant 0,687). Således innebär detta att det går att dra generella slutsatser ur båda dessa grupper gemensamt. Viss försiktighet måste dock alltid beaktas.

4.7 Undersökningens validitet och reliabilitet

Validitet behandlar frågan om mätmetoden mäter det man verkligen avser att mäta (Saunders et al., 2003). Vi har samlat in data på tre olika sätt och måste således göra validitetsbedömningar på samtliga av dessa.

Den första informationskällan är kommunernas årsredovisningar där vi hämtat information till vår grundläggande översiktsstudie. Avsikten med denna översiktsstudie var att se vilka kommuner som använde sig av blandmodellen och vilka som skuldförde samtliga pensionsåtaganden. Vi menar att årsredovisningarna utgör en valid källa när det gäller denna översiktliga studie.

Den data vi hämtat från SCB och Valmyndighetens respektive hemsidor är utvald efter det behov vi haft för att kunna testa våra hypoteser och är specifik till sin natur. Av detta kan man sluta sig till att denna data är valid för undersökningen.

Valet av e-postenkät möjliggör kontroll över vem som egentligen svarat. För att få användbara svar som ger möjlighet att på något sätt uttala sig om verkligheten är det av största vikt att den person som svarar har kunskap om de frågor som ställts. Vi menar att vi genom att direktadressera enkäten till ekonomichefen eller den som innehar motsvarande befattning har i så hög grad som möjligt kunnat säkerställa att enkäten är besvarad av en person med insikt i de frågeställningar som berörts. Vi tror att detta förfaringssätt har givit oss en, för undersökningstypen, god validitet. Att istället intervjua hade möjliggjort en säkrare identifiering av respondenten men har inte varit möjlig av främst tidsskäl då det är tidsödande att intervjua 311 ekonomichefer. Validitet har alltså fått stå tillbaka något för att istället möjliggöra den totalundersökning som vi eftersträvat.

Enligt Saunders et al. (2003) innebär reliabiliteten mätmetodens förmåga att stå emot slumpinflytande. Även när det gäller reliabiliteten måste vi se på de tre olika typerna av informationskällor.

När det gäller den information vi hämtat från kommunernas årsredovisningar så menar vi att de uppfyller de krav på reliabilitet som kan ställas. Dessa är kontrollerade av förtroendevalda revisorer som biträds av sakkunniga revisorer vilket vi menar borde ge en garanti för reliabiliteten.

Den data vi samlat från SCB och Valmyndighetens respektive hemsidor kan vara felaktig eller så kan problem och förvrängningar ha skett vid nedladdningen av data. Vi upplever att de nämnda organisationerna är att klassificera som seriösa och bedömer att de fel som kan finnas inte i nämnvärd omfattning påverkat denna undersöknings reliabilitet.

När det gäller enkätundersökningens reliabilitet kan man aldrig utesluta att respondenten på något sätt påverkas av frågorna och antingen försöker svara på det sätt som han tror frågeställaren vill eller så vill man av någon anledning undanhålla sanningen och ge en förskönad bild av verkligheten. Vi har i enkäten underrättat respondenten om att svaren endast kommer att redovisas i aggregerad form och menar att vi på det viset har undanröjt en stor del av incitamenten att ge en förskönad bild av verkligheten. En del av svaren har även varit möjliga att kontrollera mot den inledande undersökningen vi gjorde av samtliga årsredovisningar. Vi menar att vi med hänvisning till ovan skrivna har uppnått fullgod reliabilitet på den undersökning vi genomfört.

Slutligen när det gäller reliabilitet måste man ta med risken att den mänskliga faktorn kan ha orsakat felaktigheter. Vi har fört in en stor mängd information i statistikprogrammet SPSS. Vi inser att vi kan ha gjort felinmatningar under denna process. Vi har gjort stickprov i datafilen för att kontrollera att felinmatningar inte förekommit. På detta sätt har god validitet uppnåtts även vad gäller den mänskliga faktorns påverkan på datamaterialet.

4.8 Statistisk bearbetning

Den data vi samlat in har bearbetats i det statistiska dataprogrammet SPSS. Vårt datamaterial innehåller främst data i formatet nominalskala vilket innebär att vi har tvingats hitta statistiska tester som är användbara på data i denna form. I vår undersökning har vi lyckats identifiera sex kommuner som skuldför även den del av sina pensionsåtaganden som intjänats före 1998. Det faktum att vi endast har sex stycken som avviker kombinerat med att de data vi har angående sätt att redovisa är att klassificera som nominaldata gör att det finns få statistiska tester som är möjliga att använda. Det test vi kan använda är Fishers exakta test vilket enbart kan användas i tabeller med 2*2 rutor (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen, 2003). Detta har inneburit att vi tvingats gruppera vår data i grupper om två i de grundläggande hypotestesterna vi redovisar i kapitel 5.

I många fall har man att göra med komplexa orsaksförhållanden där flera faktorer samtidigt påverkar utfallet. Några av dessa förstärker kanske varandras effekter, medan andra motverkar varandra. Multivariat analysteknik innebär en möjlighet att ta ytterliggare ett steg i kartläggningen av den komplexa bilden bakom orsakerna till en händelse eller ett fenomen. Den teknik som statistiken här erbjuder är undersökning av en beroende variabel i ljuset av två eller fler tänkbara orsaksvariabler. (Djurfeldt et al. 2003) Frågan om vad som styr valet av sätt att hantera pensionsåtaganden är komplex. Enligt Djurfeldt et al. (2003) är det lämpligt att, vid komplexa frågor, genomföra en multivariat analys mellan de tidigare signifikanta variablerna. Den multivariata analys som lämpat sig bäst för vårt material är multivariat korstabellsanalys. I denna analys undersökte vi om de olika variablerna stärkte eller försvagade varandras effekter vilket gav oss ytterliggare ett sätt att se på de bakomliggande orsakerna till vad som styr valet av sätt att redovisa pensionsåtaganden. I dessa analyser har den beroende variabeln varit valet av pensionsredovisningssätt och de tidigare signifikanta variablerna i de bivariata analyserna varit tänkbara orsaksvariabler. Vi har alltså efter den grundläggande hypotesprövningen gjort en multivariat korstabellsanalys med två orsaksvariabler.

Aronsson (1999) menar att tester visar signifikanta samband om nivån är högst 5%. Vi har valt att benämna dessa signifikanta. Det finns dock vetenskapliga studier idag som använder sig av en signifikansnivå på 10%, här kan exempelvis nämnas Bjørnenak (1997). Vi har valt att benämna signifikans mellan 5- och 10% svag signifikans.

4.9 Sammanfattning

Syftet med vår uppsatts kan delas i två delar, dels hur kommunerna redovisar och dels hur de hanterar sina pensionsåtaganden. Utifrån detta syfte har vi valt att göra en totalundersökning då vi menar att det är av intresse att få en fullständig bild av hur kommunerna hanterar pensionsåtaganden. Denna undersökning har vi gjort genom att initialt samla in sekundärdata i form av kommunernas årsredovisningar. Vi har i samtliga fall kunnat konstatera om man använder sig av blandmodellen eller ej men har inte helt kunnat utläsa i vilken grad man använt sig av förtida inlösen eller på annat sätt hanterat pensionsåtagandet. För att kunna få denna fråga besvarad och samtidigt förklara om orsakssamband verkligen föreligger har vi gjort ännu en undersökning. Vi har valt att i huvudsak inrikta oss på frågeställningar som kan kvantifieras vilket ger oss möjlighet att insamla primärdata från ett stort antal respondenter och ha möjlighet att inom rimliga tidsramar analysera insamlade data. Vi har valt att sända ut en enkät direkt till den som är ekonomichef eller innehar motsvarande tjänst via e-post. Bortfallet i enkät och insamlat datamaterial är redogjort för i detalj. Bortfallet i samband med enkäten blev 135 av totalt 311 kommuner (43%). Vidare diskuteras uppsatsens validitet och reliabilitet som vi anser har uppnått en godtagbar nivå. Vårt datamaterial innehöll främst data i formatet nominalskala vilket innebär att vi har tvingats hitta statistiska tester som är användbara på data i denna form. Det test vi kan använda är Fishers exakta test vilket enbart kan användas i tabeller med 2*2 rutor. Vid komplexa frågor är det lämpligt att även genomföra en multivariat analys mellan de tidigare signifikanta variablerna. Den multivariata analys som lämpar sig bäst för vårt material är multivariat korstabellsanalys. I denna analys såg vi om de olika variablerna stärkte eller försvagade varandras effekter vilket gav oss ytterliggare ett sätt att se på de bakomliggande orsakerna till vad som styr valet av sätt att redovisa pensionsåtaganden.

5. Analys

I detta kapitel analyseras insamlad data. Kapitlet inleds med en beskrivning av resultatet från den kartläggning som gjorts över kommuners sätt att redovisa pensionsåtagandet. Vidare analyseras de hypoteser som arbetades fram, utifrån den teori som presenterades i kapitel tre, med insamlad data. Ett antal statistiska körningar har gjorts för att se om samband föreligger. Ej falsifierade hypoteser analyseras vidare med hjälp av multivariat analys för att finna gemensamt förklarande samband. Kapitlet avslutas med en sammanställning över resultatet av hypotestesterna samt en sammanfattning av kapitlet.

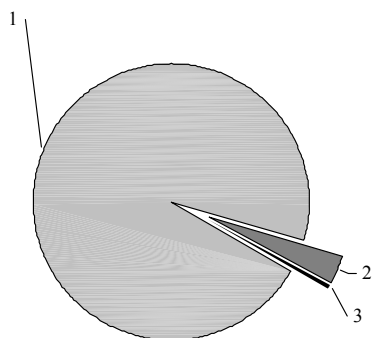
5.1 Kommunernas hantering av pensionsåtaganden

I vår grundundersökning av samtliga årsredovisningar har vi kunnat konstatera hur många kommuner som använder sig av blandmodellen och hur många som skuldredovisar. Enligt denna undersökning använder 288 primärkommuner och 20 landstingskommuner sig av blandmodellen. Två primärkommuner och en landstingskommun skuldredovisar samtliga pensionsåtaganden.

För att ytterliggare kartlägga kommunernas tankar och planer kring frågan om sättet att redovisa pensionsåtagandet har en enkätundersökning gjorts. Nedan följer en presentation över denna kartläggningen. Svarsfrekvensen i enkätundersökningen uppgick till 57%, (176 st.). Det är dock en del som har avstått från att svara på vissa frågor vilket innebär att svarsfrekvensen kan variera.

5.2 Redovisning av pensionsåtagandet

Kommuners sätt att redovisa pensionsåtagandet skiljer sig något åt. Som går att utläsa ur nedanstående tabell följer flertalet kommuner de lagregler som finns och som kräver att pensionskulden skall redovisas enligt blandmodellen. Figuren förstås med hjälp av siffrorna i tabellen.

Figur 5.1 Valt redovisningssätt för pensioner

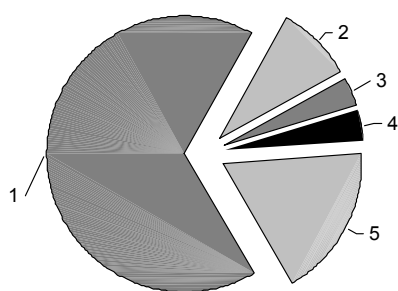
Tabell 5.1 med hänseende på figur 5.1

Pensionsredovisning	Antal	Procent
1. Blandmodell	169	96
2. Skuldredovisning	6	3,4
3. Annat sätt	1	0,6
Totalt	176	100

Ur tabellen går att utläsa att av totalt 176 svarande kommuner är det hela 169 stycken (96%) som redovisar enligt blandmodellen. Sex stycken har valt att helt skuldföra pensionsåtagandet. I denna siffra är även kommuner som beslutat om fullständig skuldföring, men som ännu inte infört det, medräknade. Vissa kommuner har beslutat skuldföra samtliga pensionsåtaganden från och med år 2004 och andra från och med räkenskapsåret 2005. Dessa har tagits med för att ge en bild över hur ledningarna i kommunerna tänker angående denna fråga. Här får man dock vara uppmärksam på att frågan i enkäten var ställd på det sätt att endast de som skuldför samtliga pensionsåtaganden i dagsläget skulle svara ja på denna fråga. Trots detta har alltså några få valt att förtydliga svaret genom att berätta om kommande planer. Det kan således innebära att det finns fler kommuner som planerar att förändra sitt redovisningssätt men som valt att inte berätta om detta. En kommun har valt att svara att de använder sig av ett annat redovisningssätt men har inte förtydligat på vilket sätt de avviker. Det kan vara så att frågan har missuppfattats och att svaret egentligen skall återfinnas under alternativ ett eller två. Hur de kommuner som valt att skuldföra pensionsåtagandet hanterar denna post i balansräkningen framgår nedan under punkt 5.4.

5.3 Blandmodell – hantering av ansvarsförbindelse

Av de 169 kommuner som svarat att de redovisar pensionsåtagandet enligt blandmodellen följer nedan en beskrivning av hur de hanterar ansvarsförbindelsen. Förklaring till figuren följer i tabellen.

Figur 5.2 Hantering av ansvarsförbindelse

Tabell 5.2 med hänseende på figur 5.2

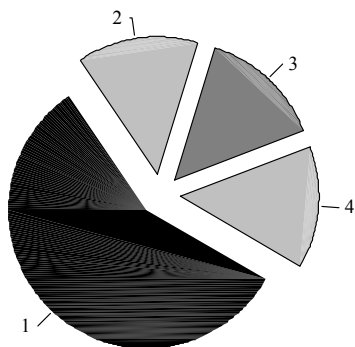
Hantering av ansvarsförbindelse	Antal	Procent
1. Återlånat ansvarsförbindelsen	112	66,3
2. Speciellt avsatta medel på tillgångssidan	15	8,9
3. Förtida inlösen	6	3,6
4. Annat sätt	6	3,6
5. Återlånat ansvarsförbindelsen och med en viss del medel avsatt på tillgångssidan	30	17,8
Totalt	169	100

112 av totalt 169 kommuner väljer att återlåna hela ansvarsförbindelsen i verksamheten. Återlåningen innebär att de pengar som skall täcka framtida pensionskostnader istället används i verksamheten. Många kommuner har den inställningen att pensionskostnaderna får belasta resultatet det år då utbetalningen sker och att några medel inte behöver sättas av idag medan andra har så dålig ekonomi att de inte kan sätta av några medel för framtiden. Femton kommuner har svarat att de har speciellt avsatta medel på tillgångssidan. Dessa kommunerna har valt att sätta av medel i balansräkningen som i framtiden skall användas för att täcka uppkommande pensionskostnader. Kostnaderna för pensionerna får tas det år då utbetalningen sker men det finns medel i balansräkningen för att täcka dessa kostnader. Dessa kommuner har alltså en långsiktigt planering vad gäller pensionskostnaderna. Sex kommuner använder sig av förtida inlösen. Förtida inlösen innebär, i våra fall, att man försäkrar bort delar av pensionskostnaderna till ett försäkringsbolag som tar ansvar för dessa. Förtida inlösen förklaras ytterligare nedan under punkt 5.5. Sex kommuner har valt att svara att man använder sig av ett annat sätt. Vad detta innebär framgår inte ytterligare. Respondenten kan även ha missuppfattat frågan och att svaret egentligen skall ingå under något av de andra alternativen. 30 kommuner har valt att förtydliga sitt svar genom att berätta att de tillämpar återlån till verksamheten men att man samtidigt arbetar med att sätta av medel i balansräkningen för framtida pensionskostnader. Dessa kommuner har alltså endast avsatt en viss del i balansräkningen för framtida pensionskostnader. Många säger att det är ekonomin i stort som påverkar möjligheterna till avsättning och gör så stora avsättningar som ekonomin tillåter. Om man lägger ihop de kommuner som svarat att de har speciella medel avsatta i balansräkningen (15st) med de kommuner som förtydligat att de endast har en viss del avsatt i balansräkningen (30st) visar denna siffra på hur många som har förberett sig, vissa dock endast i liten grad, för kommande pensionskostnader. Denna siffra, som kanske är mer rättvis, visar att totalt 45st eller 27% av kommunerna som använder sig av blandmodellen har planerat, i olika utsträckning, för kommande pensionskostnader. I enkätundersökningen fanns inte möjlighet att svara att man endast hade viss del medel avsatta i balansräkningen, det är bara ett antal som förtydligat detta. Då måste man vara medveten om att det kan finnas kommuner som svarat att de har medel avsatt på tillgångssidan men att dessa medel kanske inte motsvarar kommande pensionskostnader.

5.4 Skuldredovisning – hantering av skuldposten på tillgångssidan

Av de sex kommuner som svarat att de skuldredovisar pensionsåtagandena, eller beslutat att göra det i framtiden, följer en beskrivning över hur skuldposten

hanteras på tillgångssidan. Den kommun som svarat att de inte använder blandmodellen utan ett annat sätt finns också med i materialet nedan. Figuren förstås med hjälp av siffrorna i tabellen.

Figur 5.3 Hantering av skuldposten på tillgångssidan

Tabell 5.3 med hänseende på figur 5.3

Hantering av skuldposten på tillgångssidan	Antal	Procent
1. Utan speciell motpost på tillgångssidan	4	57,1
2. Med speciell motpost på tillgångssidan	1	14,3
3. Annat sätt	1	14,3
4. Med viss del motpost på tillgångssidan	1	14,3
Totalt	7	100

En kommun har svarat att de redovisar på annat sätt (se kapitel 5.2), denna kommun återfinns här med svaret ”Med speciell motpost på tillgångssidan”. Av totalt sex kommuner som skuldredovisar samtliga pensionsåtaganden har fyra kommuner valt att inte ha en motpost på tillgångssidan. Detta innebär att när den dagen kommer då pensionsutbetalningarna skall infrias finns det inga speciella medel för detta ändamål utan pengarna måste tas från de likvida medel som finns till hands. Kommuner med god likviditet behöver alltså inte oroa sig över detta men en kommun med dålig likvid ställning kan hamna i en prekär situation. Det kanske dock är så att de som valt att skuldredovisa pensionsåtagandet sitter i ett sådant ekonomiskt läge att det inte kommer att ställa till något problem. En kommun har svarat att skuldposten har täckts upp av en speciell motpost på tillgångssidan. För att kunna göra detta krävs god ekonomi eftersom pensionsåtagandena är relativt stora. Den kommun som lyckats med detta sitter alltså i en bra sits vad gäller pensionsåtagandet. En kommun har valt att svara att de skuldredovisar åtagandet men att de hanterar motposten på tillgångssidan på ett annat sätt. Vad detta sätt innebär framgår dock ej. Till sist är det en kommun som svarat att de har en motpost på tillgångssidan men endast till en mindre del. Detta svarsalternativ fanns inte med i enkäten utan kommunens ekonomichef har valt att förtydliga detta.

5.5 Förtida inlösen – Tillvägagångssätt

Sex kommuner har svarat att de använder sig av förtida inlösen. Förtida inlösen innebär att kommunens kommande pensionskostnader försäkras bort genom att ett försäkringsbolag övertar ansvaret mot en ersättning. Nedan följer en be-

skrivning över i vilken utsträckning kommunerna valt att tillämpa förtida inlösen.

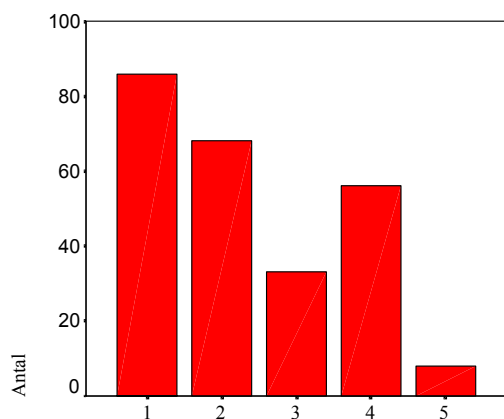
Tabell 5.4 Beskrivning över i vilken grad ansvarsförbindelsen är inlöst

I vilken grad ansvarsförbindelsen är inlöst	Antal	Procent
Försäkrat bort hela ansvarsförbindelsen	0	0
Försäkrat bort delar av ansvarsförbindelsen	6	100
Annat sätt	0	0
Totalt	6	100

Ur tabellen går utläsa att av de sex kommuner som använder sig av förtida inlösen har samtliga svarat att de endast försäkrat bort delar av ansvarsförbindelsen. Hur stor del som kommunerna har försäkrat bort framgår dock inte i undersökningen.

5.6 Anledning till valet av pensionsredovisningssätt

Nedan redogörs för de faktorer som påverkat kommunerna i valet av sätt att hantera sina pensionsåtaganden. I denna fråga på enkäten fanns möjligheten att ange flera alternativ vilket också många har gjort.

Figur 5.4 Faktorer som påverkat valet av pensionsredovisning

Tabell 5.5 med hänseende på figur 5.4

Faktorer som påverkat valet av pensionsredovisning	Antal
1. Lagstiftning kräver det	86
2. Det är i enlighet med "God redovisningssed"	68
3. De flesta andra kommuner gör så	33
4. Utifrån ekonomiska situationen det mest lämpade sättet	56
5. Annan anledning	8
Totalt	251

175 kommuner har valt att svara på frågan angående vilka faktorer som påverkat dem i deras val. Ur tabellen går att utläsa att 251 svar registrerats. Det innebär att ekonomicheferna i genomsnitt svarat 1,4 alternativ. I 86 kommuner anser ekonomicheferna att lagstiftningen är en faktor som påverkat dem i valet av pensionslösning. Lagstiftningen innebär, som beskrivits i kapitel 5.2, att det är

blandmodellen som skall användas. Från 68 kommuner har svaret kommit att det är i enlighet med god redovisningssed. Många ekonomichefer menar dock att det inte kan vara i enlighet med god redovisningssed att redovisa pensionsåtagandet utanför balansräkningen medan andra anser att det är i enlighet med god redovisningssed eftersom lagstiftningen följs. 33 ekonomichefer har svarat att en avgörande faktor är att andra kommuner har valt att redovisa på ett speciellt sätt och därför redovisar även de på detta sätt. 56 stycken anser att det utifrån den ekonomiska situationen är det mest lämpade sättet. Till sist så har åtta ekonomichefer svarat att det är andra faktorer som påverkat pensionshanteringsvalet.

5.7 H₁ Åldersfördelningen i kommunen

De teorier vi grundar H₁ på talar om att kommunens ledning försöker nytto-maximera för sina väljare för att av den anledningen bli omvalda. Det gäller alltså för de olika partierna att skapa en plattform som gynnar huvuddelen av väljarna. Detta skulle, enligt vårt sätt att resonera, leda till att kommuner med många unga invånare skulle redovisa sina pensionsåtaganden som skuld alternativt använda sig av förtida inlösen då detta innebär mindre framtida belastning för de yngre jämfört med om man använder sig av blandmodellen. Det motsatta förhållandet skulle då gälla för kommuner med stor andel äldre invånare.

När det gäller denna hypotes angående hur åldern i kommunen påverkar sättet att redovisa har vi gjort tester dels på den äldre delen av befolkningen och dels på den yngre delen.

5.7.1 Andel av befolkningen som är över 64 år

Tabell 5.6 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på antalet äldre invånare

Befolkning	Pensionsredovisning		Totalt	
	Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning		
20% eller mer är över 64 år	Antal	78	3	81
19% eller mindre är över 64 år	Antal	82	2	84
Totalt	Antal	160	5	165
Fishers exakta test	2-sidigt	0,678 Ej signifikant		

Tabell 5.7 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på antalet äldre invånare

Befolkning	Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt	
	Förtida inlösen	Andra alternativ		
20% eller mer är över 64 år	Antal	4	74	78
19% eller mindre är över 64 år	Antal	2	79	81
	Antal	6	153	159
Fishers exakta test	2-sidigt	0,437 Ej signifikant		

I tabell 5.6 och 5.7 jämförs åldern i kommunen med sättet att redovisa respektive hantera pensionsåtaganden. Delningen mellan 19 och 20% kommer av att denna punkt är mitt i materialet, anledningen till att det inte syns på totalsummorna är att vi inte har svar på frågan om hur de olika kommunerna redovisar i samtliga fall. Vi har inte uppnått signifikans i dessa test och kan alltså utifrån analysen av andelen äldre kommuninvånare falsifiera H_1 . För att helt kunna falsifiera hypotesen har vi även nedan testat sättet att redovisa respektive hantera pensionsåtagandet mot andelen yngre kommuninvånare.

5.7.2 Andel av befolkningen som är under 45 år

Tabell 5.8 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på antalet yngre invånare

Befolkning	Pensionsredovisning		Totalt	
	Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning		
54% eller mer är under 45 år	Antal	76	3	79
53% eller mindre är under 45 år	Antal	84	2	86
Totalt	Antal	160	5	165
Fishers exakta test	2-sidigt	0,665 Ej signifikant		

Tabell 5.9 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på antalet yngre invånare

Befolkning	Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt	
	Förtida inlösen	Andra alternativ		
54% eller mer är under 45 år	Antal	3	72	75
53% eller mindre är under 45 år	Antal	3	81	84
	Antal	6	153	159
Fishers exakta test	2-sidigt	1,000 Ej signifikant		

Delningen vid 54% är satt mitt i materialet. Även i dessa tabeller jämförs åldersfördelningen med sättet att redovisa respektive hantera pensionsåtaganden. Inte heller dessa test är signifikanta. Utifrån dessa tester kan vi slutgiltigt falsifiera H_1 .

Vi konstaterar att vi inte kunnat påvisa att politikernas vilja att nyttomaximera för väljarna har samband med valet av sätt att redovisa och hantera pensionsåtaganden. Anledningen till detta är svår att avgöra men kan ha att göra med att frågan om pensionernas redovisning och hantering är för svår för huvuddelen av väljarna vilket skulle leda till att de inte inser att deras nytta påverkas av det sätt som politikerna väljer att redovisa och hantera pensionsåtaganden på. Vi har i vår kontakt med vänner och bekanta konstaterat att de flesta inte alls har grepp om hur pensioner redovisas och hanteras och hur det skulle kunna påverka dem. Detta styrker till en del det resonemang som förts i detta stycke.

5.8 H₂ och H₃ Åldersfördelningen i kommunens ledning

I kapitel 3.1 förs ett resonemang om att politikerna skulle sträva efter att maximera väljarnas nytta. Även politikerna får anses vara rationellt handlande människor vilket innebär att de strävar efter att maximera sin egen privata nytta. Detta kan leda till att politikerna inte alltid sätter väljarnas nytta främst utan i större grad strävar efter att maximera sin egen nytta. Väljarna har inte praktisk möjlighet att helt övervaka politikerna eftersom det är för kostsamt. Egen nyttomaximering för politikernas del skulle, i likhet med resonemanget kring väljarnas nyttomaximering, innebära att en kommun med många yngre i fullmäktige skulle välja att skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden eller använda sig av förtida inlösen. På samma sätt skulle en kommun med många äldre i fullmäktige välja att använda sig av blandmodellen utan förtida inlösen. Det är fullmäktige som beslutar om hur kommunen skall göra men man kan misstänka att de som arbetar i administrationen har stor påverkan på valet. Av denna anledning kan även nyttomaximeringen för de som arbetar i administrationen och då främst ekonomichefen påverka valet av sätt att redovisa. Även här tror vi, utifrån teorin, att en yngre ekonomichef skulle förordas att man skuldför samtliga pensionsåtaganden eller använder sig av förtida inlösen medan en äldre skulle förordas att man redovisar i enlighet med blandmodellen.

Med anledning av det förda resonemanget i stycket ovan har vi valt att se dels på åldersfördelningen i fullmäktige och dels på ekonomichefens ålder. Vi benämner hypotesen enligt följande:

Åldersfördelningen i fullmäktige: H_{2a} och H_{2b}
 Ekonomichefens ålder: H_{3a} och H_{3b}

5.8.1 H₂ Åldersfördelningen i fullmäktige

Tabell 5.10 Valt redovisningsätt i kommuner med hänseende på andelen yngre ledamöter i fullmäktige

Ledamöter i fullmäktige		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
13 % eller mindre av ledamöterna är under 37 år	Antal	89	5	94
14% eller mer av ledamöterna är under 37 år	Antal	77	0	77
Totalt	Antal	166	5	171
Fishers exakta test	2-sidigt	0,065 Svag signifikans		

Tabell 5.11 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på andelen äldre ledamöter i fullmäktige

Ledamöter i fullmäktige		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
8% eller mindre av ledamöterna är över 64 år	Antal	87	3	90
9% eller mer av ledamöterna är över 64 år	Antal	79	2	81
Totalt	Antal	166	5	171
Fishers exakta test	2-sidigt	1,00 Ej signifikant		

Åldersindelningen i dessa båda tester har vi inte kunnat påverka själv utan är den uppdelning som SCB använder sig av. I tabell 5.10 ser vi att de som skuldredovisar befinner sig i kategorin med mindre antal yngre ledamöter vilket är i motsats till H_{2a} . Av tabell 5.11 ser vi vidare att när det gäller andelen äldre i fullmäktige så finns det inte någon signifikans vilket gör att vi inte med säkerhet kan säga att förhållandet är omvänt mot hypotesen. Vi kan alltså falsifiera H_{2a} och konstatera att inget påvisbart samband föreligger mellan ålder på ledamöterna i fullmäktige och sättet att redovisa pensionsförpliktelserna.

Tabell 5.12 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på andelen yngre ledamöter i fullmäktige

Ledamöter i fullmäktige		Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt
		Förtida inlösen	Andra alternativ	
13 % eller mindre av ledamöterna är under 37 år	Antal	4	85	89
14% eller mer av ledamöterna är under 37 år	Antal	0	76	76
Totalt	Antal	4	161	165
Fishers exakta test	2-sidigt	0,125 Ej signifikant		

Tabell 5.13 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på andelen äldre ledamöter i fullmäktige

Ledamöter i fullmäktige		Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt
		Förtida inlösen	Andra alternativ	
8% eller mindre av ledamöterna är över 64 år	Antal	3	83	86
9% eller mer av ledamöterna är över 64 år	Antal	1	78	79
Totalt	Antal	4	161	165
Fishers exakta test	2-sidigt	0,622 Ej signifikant		

I tabellerna 5.12 och 5.13 kan utläsas att ingen signifikans uppnåddes när hanteringen av ansvarsförbindelsen testades mot åldern i fullmäktige. Vi kan alltså inte heller här konstatera att kommunfullmäktiges ledamöter skulle fatta beslut som ökar den egna nyttan och måste således falsifiera även H_{2b} .

Man kan fundera på anledningen till att ingen signifikans uppstod i testerna, förutom att vi i testet av de yngre fick signifikans som pekade helt i motsatt riktning mot de antagande vi gjort utifrån befintlig teori. Det kan tänkas vara slumpen som spelar in. Man kan även tänka sig att medvetenheten om den egna

nyttan är begränsad eller att politikerna bedömer att det finns andra effektivare sätt att maximera nyttan och spiller därför inte sitt krut på nyttomaximering i denna fråga.

5.8.2 H₃ Ekonomichefens ålder

Tabell 5.14 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på ekonomichefens ålder

Ekonomichefens ålder		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	8	2	10
Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	160	4	164
Totalt	Antal	168	6	174
Fishers exakta test	2-sidigt	0,040 Signifikant		

Tittar man på ekonomichefens ålder ser man att det finns skillnader mellan de kommuner med yngre ekonomichefer och de med äldre. Vi har valt att sätta gränsen mellan de två grupperna vid 37 års ålder i likhet med den ålderskategori vi testat när det gäller åldersfördelningen i fullmäktige. Vi har här fått signifikans på vårt test och kan konstatera att ekonomichefens ålder påverkar valet av redovisningsmetod. I kapitel 3.1 fördes ett resonemang som ville visa på ekonomichefens egen nyttomaximering, en ung ekonomichef skulle då förorda att samtliga pensionsåtaganden skuldförs vilket vi också kan påvisa i vårt test. Detta innebär att vi inte kan falsifiera H_{3a}.

Tabell 5.15 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på ekonomichefens ålder

Ekonomichefens ålder		Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt
		Förtida inlösen	Andra alternativ	
Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	0	8	8
Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	6	152	158
	Antal	6	160	166
Fishers exakta test	2-sidigt	1,000 Ej signifikant		

Ser man på ekonomichefens ålder i relation till förtida inlösen så uppnås, som synes i tabell 5.15, ingen signifikans. Vi kan alltså inte påvisa att ekonomichefens ålder påverkar valet att använda sig av förtida inlösen eller inte varför H_{3b} falsifieras.

Anledningen till den påvisbara skillnaden mellan politikerna och Ekonomichefen när det gäller skuldredovisning eller ej kan vara att Ekonomichefen har den kunskap och insikt i frågan om pensionsredovisning som krävs för att denne skall kunna göra bedömningar av hur de olika sätten att redovisa påverkar den egna nyttan. Dock talar falsifieringen av H_{3b} emot att ekonomichefen skulle se till sin egen nytta. Man skall dock ha med sig att de kommuner som använder sig av förtida inlösen gör det i mycket liten grad. Det

kan vara så att en ung ekonomichef har ett annat sätt att se på relationen mellan politiker och tjänstemän och väljer att föra fram sina åsikter om hur redovisningen skall tillgå på ett starkare sätt än vad en äldre ekonomichef skulle ha gjort.

5.9 H₄ och H₅ Styrets stabilitet

En kommun som har ett stabilt styre behöver inte se till väljarnas nytta på samma sätt som kommuner med ständigt förändrar majoritet. Har man ett stabilt styre kan man fatta beslut som inte nödvändigtvis gynnar väljarna på bästa sätt för stunden utan kan antas tänka mer långsiktigt. Ser man på lång sikt så menar vi att det bästa sättet att redovisa pensionsåtaganden är att skuldföra dem. Då slipper man gå och bära på en tickande bomb och kan låta vart år bära sina egna kostnader. Redovisar man enligt blandmodellen så har man tuffa år framför sig och måste bära gamla kostnader vart år. Detta resonemang leder till att man kan anta att kommuner med stabil ledning tenderar att i större grad använda sig av full skuldredovisning. Förtida inlösen har samma effekt på framtiden, man säljer sin bomb till någon annan, varvid samma resonemang kan appliceras.

5.9.1 H₄ Antalet mandatperioder

Tabell 5.16 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på antalet mandatperioder det sittande styret regerat

Antal mandatperioder samma styre regerat		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
Max två mandatperioder	Antal	107	1	108
Mer än två mandatperioder	Antal	60	5	65
Totalt	Antal	167	6	173
Fishers exakta test	2-sidigt	0,029 Signifikant		

Stabiliteten i styret har vi här bedömt utifrån hur många mandatperioder det sittande styret har regerat. Vi har gjort två grupper, en med de som regerat en eller två mandatperioder och en med de som regerat fler. De som regerat mer än två mandatperioder menar vi utgör stabila styren. Fem stycken av de sex kommuner som skuldredovisar har styren som regerat mer än två mandatperioder. Vi kan av tabell 5.16 se att vi uppnått signifikans i detta test vilket innebär att vi inte kan falsifiera H_{4a}.

Vi har alltså visat att det finns ett samband mellan en stabil ledning och skuldredovisning av pensioner. Vi tror att anledningen till detta är det som tecknats ovan. Det kan även finnas andra orsaker till sambandet, exempelvis kan man tänka sig att en ledning som bara sitter en eller två mandatperioder inte riktigt hinner få en god arbetsro. Det tar tid innan en ny konstellation uppnår goda samarbetsformer och formar sin egen kultur för ledning och beslutsfattande. Under denna period är det troligt att man inriktar sig på de huvudfrågor som man måste ta beslut om. Detta skulle då innebära att frågan om lagbrott skjuts

på framtiden. Man kan anta att det krävs att man stabiliserats i en kultur innan man som beslutande församling väljer att fatta beslut som bryter mot gällande lagstiftning.

Tabell 5.17 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på antalet mandatperioder det sittande styret regerat

Antal mandatperioder samma styre regerat	Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt
	Förtida inlösen	Andra alternativ	
Max två mandatperioder	Antal	5	102
Mer än två mandatperioder	Antal	1	58
	Antal	6	160
Fishers exakta test	2-sidigt	0,424 Ej signifikant	

Återigen uppnås ingen signifikans med variabeln ”Hantering av ansvarsförbindelsen” inblandad. Vi kan inte påvisa att längden på regeringstid kan förklara valet av förtida inlösen. Detta innebär att H_{4b} falsifieras.

5.9.2 H_5 Majoritet

Man kan även testat stabiliteten utifrån hur stor majoritet det regerande partiet eller koalitionen har, dessa testvärde återfinns i tabellerna nedan.

Tabell 5.18 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på majoritetens storlek

Majoritetens storlek	Pensionsredovisning		Totalt
	Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
Majoritet 60% eller mindre	Antal	142	6
Majoritet över 60%	Antal	26	0
Totalt	Antal	168	6
Fishers exakta test	2-sidigt	0,593 Ej signifikant	

Av tabell 5.18 kan utläsas att signifikans ej uppnåts på detta test. Vilket innebär att H_{5a} falsifieras.

Tabell 5.19 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på majoritetens storlek

Majoritetens storlek	Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt
	Förtida inlösen	Andra alternativ	
Majoritet 60% eller mindre	Antal	6	135
Majoritet över 60%	Antal	0	26
	Antal	6	161
Fishers exakta test	2-sidigt	0,591 Ej signifikant	

Signifikans uppnåddes ej heller i testet vad gällde hantering av ansvarsförbindelsen. H_{5b} falsifieras således.

Majoritetens storlek över 51% är ju egentligen utan betydelse då det inte tillför den styrande majoriteten någon makt eller möjlighet. Vi kan alltså konstatera att det intressanta när det gäller stabiliteten i styret är hur många år de regerat och inte hur stor majoritet de innehar.

5.10 H₆ Blocktillhörighet

Vi har i Sverige, på riksplanet, fortfarande ganska tydliga gränser mellan två politiska block, det Socialdemokratiska med stöd av Vänsterpartiet och Miljöpartiet samt det Borgerliga blocket bestående av Centern, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Moderaterna. På kommunnivå framstår inte de politiska blocken med samma tydlighet. Det finns många olika koalitioner på kommunnivå och gränserna mellan blocken är i många fall inte alls så tydliga som de är på riksplanet. Det finns vissa ideologiska skillnader mellan de olika partierna som kan tänkas påverka valet av redovisningsmetod. Dessa skillnader är svåra att uttala sig om och kräver en välgrundad politisk analys som inte varit möjlig att genomföra i detta arbete.

5.10.1 H_{6a} Borgerligt styrda kommuner

Man kan tänka sig att borgerliga kommuner har svårare att ta till sig beslut som på riksnivå fattats av en icke borgerlig regering, vilket är fallet vad gäller införandet av blandmodellen. Man kan på olika håll se tendenser som påvisar att borgerliga styren tenderar att riva upp beslut som fattats av ickeborgerliga styren och vice versa. Som exempel kan nämnas bolagiseringen av Ängelholms Sjukhus, Region Skåne. En borgerlig majoritet fattade beslut om bolagisering vilket sedan revs upp när styret byttes ut till ett ickeborgerligt i valet 2002. Detta sätt att agera kan tyckas ineffektivt men är en realitet i en organisation som styrs av demos, folket. Vi vill alltså se om borgerligt styrda kommuner i större grad tenderar att använda sig av full skuldredovisning.

Tabell 5.20 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på styrets blocktillhörighet

Blocktillhörighet		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
Ej borgerligt styrda	Antal	114	2	116
Borgerliga styrda	Antal	54	4	58
Totalt	Antal	168	6	174
Fishers exakta test	2-sidigt	0,096 Svag signifikans		

Vår hypotes hävdar att borgerligt styrda kommuner i högre grad tenderar att skuldföra samtliga pensionsåtaganden. Vår hypotes har lett till att vi har klassificerat de som är helt borgerliga, det vill säga de kommuner där följande partier har ensam majoritet eller bildar koalitioner med majoritet: Centern, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Moderaterna, i en grupp, övriga konstellationer har vi fört till den andra gruppen. När vi testat samtliga kommuner, det vill säga primär- och landstingskommuner, har vi uppnått en svag signifikans. Vi ser alltså att det finns skillnader men för att styrka detta ytterligare väljer vi att göra samma test med enbart primärkommunerna.

Tabell 5.21 Valt redovisningssätt i primärkommuner med hänseende på styrets blocktillhörighet

Blocktillhörighet	Pensionsredovisning		Totalt	
	Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning		
Ej borgerligt styrda	Antal	106	1	107
Borgerliga styrda	Antal	52	4	56
Totalt	Antal	158	5	163
Fishers exakta test	2-sidigt	0,048 Signifikant		

Som synes av tabell 5.21 får vi signifikans när vi har med enbart primärkommunerna. Vi ser alltså att borgerligt styrda kommuner tenderar att i större grad skuldredovisa än övriga kommuner. På grund av att vi har svag signifikans i det första och signifikans i det andra testet kan vi inte falsifiera H_{6a} .

5.10.2 H_{6b} Kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet

Vi testar även om kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet, det vill säga kommuner med samma partier i ledningen som de som fattade beslutet om att införa blandmodellen, tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen. Anledningen till att vi väljer att göra denna test är att förtida inlösen är ett sätt som, inom lagstiftningens ramar, förhindrar att pensionsåtagandet måste betalas av framtida generationer.

Tabell 5.22 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på styrets blocktillhörighet

Blocktillhörighet	Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt	
	Förtida inlösen	Andra alternativ		
S, V och MP	Antal	1	77	78
Övriga	Antal	5	84	89
Totalt	Antal	6	161	167
Fishers exakta test	2-sidigt	0,216 Ej signifikant		

Av tabell 5.22 går att utläsa att ingen signifikans uppnåtts i denna test. Detta innebär att vi kan falsifiera H_{6b} och konstaterar att kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet inte använder sig av förtida inlösen i större utsträckning än andra.

Vi kan alltså utifrån ovanstående tre tester konstatera att det endast är fall med borgerligt styre som signifikans kan påvisas.

5.11 H_7 kommuner med god ekonomi

Vill en kommun lyfta in sin ansvarsförbindelse och lägga den som skuld i stället krävs det att man har täckning för det i sitt egna kapital. Av denna anledning menar vi att kommunens ekonomiska situation har betydelse i valet av redovisnings- och/eller hanteringssätt för pensionsåtagandet. Man kan vidare se lagstiftningen som ett påtryckningsmedel från stat till kommun vilka i olika grad är beroende av staten. De kommuner som har en god ekonomi är i mindre grad

beroende av staten och skulle då i mindre grad låta sig påverkas av de påtryckningar som staten utövar i form av tvingande lagstiftning. Kommuner med god ekonomi skulle således i högre grad tendera att skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden.

Tabell 5.23 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på genomsnittligt resultat

Genomsnittligt resultat		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
Negativt resultat	Antal	76	1	77
Noll- eller positivt resultat	Antal	93	5	98
Totalt	Antal	169	6	175
Fishers exakta test	2-sidigt	0,231 Ej signifikant		

Tabell 5.24 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på soliditet

Soliditet		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
15% eller lägre	Antal	107	1	108
Över 15%	Antal	62	5	67
Totalt	Antal	169	6	175
Fishers exakta test	2-sidigt	0,031 Signifikant		

I tabell 5.23 ser vi en jämförelse mellan kommuner med negativt resultat och kommuner med nollresultat eller positivt resultat. Resultatet är ett genomsnitt för de fem senaste åren vad gäller primärkommunerna och för de två senaste åren vad gäller landstingskommunerna. Vi får ingen signifikans i detta test men kan se att huvuddelen av de kommuner som skuldredovisar finns bland dem som har ett noll- eller positivt resultat. Om man skulle lyfta över de pensioner som redovisas som ansvarsförbindelse och i stället redovisa dem som skuld skulle detta innebära att soliditeten skulle minska. Det krävs alltså en god soliditet för att kunna genomföra en sådan förändring. När vi beräknat kommunernas soliditet har vi gjort det inklusive de pensionsåtaganden som är redovisade som ansvarsförbindelse. Detta för att få en jämförbarhet mellan de kommuner som använder sig av blandmodellen och de kommuner som helt skuldredovisar. Soliditeten gäller år 2003 och i tabell 5.24 har vi gjort en delning vid 15% soliditet. Anledningen till att vi gjort delningen där är att vi funnit en gräns vid 15% soliditet mellan dem som använder blandmodellen och de som skuldredovisar. Detta test är signifikant. Vi menar att soliditet är ett bättre mått på kommunernas ekonomiska situation varför vi menar att vi inte kan falsifiera H_{7a} .

Vi har alltså påvisat att kommuner med god ekonomi i högre grad skuldför samtliga pensionsåtaganden. Vi har svårt att tro sambandet skulle kunna bero på annat än det vi tidigare skisserat.

Hur ser det då ut i kommuner med god ekonomi och valet att tillämpa förtida inlösen? För att kontrollera detta har test genomförts med samma delning, både vad gäller resultat och soliditet, som i ovan presenterade tester. Dessa resultat presenteras nedan.

Tabell 5.25 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på genomsnittligt resultat

Genomsnittligt resultat	Hantering av ansvarsförbindelse			
		Förtida inlösen	Andra alternativ	Totalt
Negativt resultat	Antal	4	71	75
Noll- eller positivt resultat	Antal	2	92	94
	Antal	6	163	169
Fishers exakta test	2-sidigt	0,408 Ej signifikant		

Tabell 5.26 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på soliditet

Soliditet	Hantering av ansvarsförbindelse			
		Förtida inlösen	Andra alternativ	Totalt
15% eller lägre	Antal	5	103	108
Över 15%	Antal	1	60	61
	Antal	6	163	169
Fishers exakta test	2-sidigt	0,420 Ej signifikant		

Testen ovan är inte signifikanta i något fall. Detta innebär att vi inte kan visa att resultat och/eller soliditet påverkar sättet att hantera pensionsåtagandet när man talar om förtida inlösen. Av de som svarat att de tillämpar förtida inlösen har det i samtliga fall endast rört en liten del av den totala pensionsskulden och detta är kanske en del av förklaringen. Att ha en god soliditet och resultat är då inte lika betydelsefullt som när man har för avsikt att lösa in hela pensionsskulden. Vi kan alltså konstatera att H_{7b} måste falsifieras.

5.12 H_8 Antalet hel- och delägda bolag

Enligt Carpenter och Feroz (2001) försöker organisationer uppnå likhet med de mest dominerande normerna och traditionerna som finns i dess interna och externa omgivning. Kommuner som har många bolag i sin interna omgivning, det vill säga äger många bolag, skulle då tendera att anpassa sig till de normer och traditioner som används i bolagen. De olika bolagsformerna har att anpassa sig till olika normgivare vad gäller sitt sätt att redovisa, här kan nämnas Bokföringsnämnden och Redovisningsrådet. Enligt dessa båda normgivare uppfyller inte pensionsåtaganden de krav som ställs för att de skall kunna klassas som ansvarsförbindelse. Således skulle kommuner med många hel- eller delägda bolag tendera att i högre utsträckning skuldföra samtliga pensionsåtaganden. Vi vill alltså undersöka om det föreligger någon påvisbar skillnad mellan kommuner med många bolag och kommuner med få bolag när det gäller sättet att redovisa och hantera pensionsåtaganden.

Tabell 5.27 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på antalet ägda bolag

Antal bolag	Pensionsredovisning			
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	Totalt
Upp till tre bolag	Antal	95	5	100
Över tre bolag	Antal	74	1	75
Totalt	Antal	169	6	175
Fishers exakta test	2-sidigt	0,240 Ej signifikant		

Vi trodde att kommuner med många bolag skulle påverkas av det sätt att redovisa som används i bolagen, det vill säga att kommuner med många bolag skulle skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden. Tabell 5.26 visar dock att detta antagande var fel. Vi har inte uppnått någon signifikans vilket innebär att vi kan falsifiera H_{8a} .

Vår hypotes stämde alltså inte alls med verkligheten. Tittar man i tabell 5.26 kan man se att av de sex kommuner som skuldredovisar finns fem bland dem med få antal bolag vilket är i motsatts till vad vi väntat oss. Anledningen till detta är svår att sia om men man kan möjligtvis tänka sig att orsaken till att man har den ekonomiska möjligheten att skuldföra är att man vid något tillfälle sålt ut ett eller flera kommunala bolag och då ökat sin soliditet vilket gjort det möjligt att skuldföra samtliga pensionsåtaganden. Detta betyder då att man idag har mindre antal bolag.

Vi vill även undersöka om kommuner med många bolag tillämpar förtida inlösen i större utsträckning än kommuner med färre antal bolag. Förtida inlösen är ett förekommande sätt att hantera pensionsåtaganden i företag och detta skulle då avspeglar sig i kommunerna.

Tabell 5.27 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på antalet ägda bolag

Antal bolag	Hantering av ansvarsförbindelse			
		Förtida inlösen	Andra alternativ	Totalt
Upp till tre bolag	Antal	4	91	95
Över tre bolag	Antal	2	71	73
	Antal	6	162	168
Fishers exakta test	2-sidigt	0,698 Ej signifikant		

Testet kan inte visa att det finns något samband mellan antalet bolag i kommunerna och sättet att hantera pensionsåtagandet. Hypotes H_{8a} måste således falsifieras.

5.13 H_9 Utbildningsnivån i kommunen i stort

Utbildning kan betyda kompetens men kopplingen är inte på något sätt nödvändig. Man kan däremot anta att människor med högre utbildning har en genomsnittligt högre förmåga att ta till sig ny kunskap. Man får anta att kommunens utbildningsnivå i stort avspeglas i kommunfullmäktige. Med detta resonemang som grund skulle man då anta att kommuner med lägre utbildningsnivå skulle tendera att skuldföra samtliga pensionsåtaganden på grund av att man inte tagit till sig den ändring som skett till blandmodellen. Man skulle å andra sidan kunna resonera i omvänd riktning och hävda att en kommun med många högutbildade i högre grad tenderar att skapa sig sina egna uppfattningar och då välja att skuldredovisa hela pensionsåtagandet.

Tabell 5.28 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på utbildningsnivån i kommunen

Andel med högskoleutbildning		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
15% eller mindre har genomfört högskolestudier	Antal	98	3	101
16% eller fler har genomfört högskolestudier	Antal	72	3	75
Totalt	Antal	170	6	176
Fishers exakta test	2-sidigt	0,701 Ej signifikant		

Den test är utförd på andelen högskolestuderande i kommunerna. Delningen vid 15% beror på att det är mitt i materialet. Som synes av tabell 5.28 uppnås ingen signifikans i detta test. Vi kan alltså inte påvisa någon skillnad i någon riktning vilket innebär att vi kan falsifiera H_0 .

Frågan om kunskap och kompetens kring pensionsredovisning kan vara av den arten att den går tvärs genom kommunens invånare och inte har med utbildningsnivå att göra. Man kan till exempel tänka sig att en egenföretagare utan någon vidareutbildning alls har mer kompetens vad gäller redovisning än en dubbeldoktor i social lingvistik.

5.14 H_{10} Ekonomichefens utbildning

Som vi nämnt i kapitel 5.8 så tror vi att ekonomichefen kan ha påverkan vad gäller valet av redovisningsmetod. Det kan därför vara av intresse att se vilken utbildning ekonomichefen har. Som ekonom vill man tro att de som är civilekonomer har större insikt i de olika redovisningsmetodernas för och nackdelar. Vi menar vidare att civilekonomer borde vara färgade av hur redovisningen ser ut i företagsvärlden eftersom de i huvudsak är skolade utifrån den inriktningen. Man kan då anta att kommuner med civilekonomer på ekonomichefsposten tenderar att i högre grad skuldredovisa samtliga pensionsåtagandena alternativt tillämpa förtida inlösen

Tabell 5.29 Valt redovisningssätt i kommuner med hänseende på ekonomichefens utbildning

Ekonomichefens utbildning		Pensionsredovisning		Totalt
		Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
Civilekonom	Antal	33	0	33
Övriga utbildningar	Antal	136	6	142
Totalt	Antal	169	6	175
Fishers exakta test	2-sidigt	0,596 Ej signifikant		

Vi har grupperat de ekonomichefer som är civilekonomer i en grupp och de med övrig utbildning i en annan. Tabell 5.29 visar att ingen kommun med civilekonom som ekonomichef skuldför samtliga pensionsåtaganden vilket är i motsatt riktning mot vad vi antagit. Vi har inte uppnått någon signifikans vilket gör att H_{10a} kan falsifieras och vi kan således inte heller uttala oss om huruvida kommuner med civilekonomer som ekonomichef tenderar att i mindre grad skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden.

Tabell 5.30 Valt hanteringssätt i kommuner med hänseende på ekonomichefens utbildning

Ekonomichefens utbildning		Hantering av ansvarsförbindelse		Totalt
		Förtida inlösen	Andra alternativ	
Civilekonom	Antal	0	33	33
Övriga utbildningar	Antal	6	129	135
	Antal	6	162	168
Fishers exakta test	2-sidigt	0,599 Ej signifikant		

För att även testa om ekonomichefer med en civilekonomutbildning skulle tillämpa förtida inlösen har ett Fishers exakta test genomförts. Testet kan inte visa på att ekonomichefer med civilekonomutbildning i större utsträckning än andra skulle tillämpa förtida inlösen. Av totalt 33 civilekonomer som svarat är det ingen som tillämpar förtida inlösen. Således kan även H_{10b} falsifieras och vi kan slutligen konstatera att ekonomichefens utbildning inte påverkar sättet att redovisa pensionsåtagandet.

5.15 Soliditet / Antalet mandatperioder

I kapitel 5.11 har vi testat variabeln soliditet och resonerat kring hur en god soliditet kan påverka kommunens val av redovisningssätt. Vårt resonemang har bland annat rört sig kring att staten har mindre möjlighet att utöva påtryckningar på kommuner med god ekonomi eftersom de inte står i beroendeställning på samma sätt som kommuner med sämre ekonomi. När det gäller antalet mandatperioder och styrets stabilitet har vi i kapitel 5.9 testat denna variabel. Vi har bland annat resonerat kring att de kommuner som har stabilt styre kan fatta mer långsiktiga beslut. Vi har tidigare konstaterat att det finns signifikanta samband mellan sättet att redovisa pensionsåtaganden och kommunens soliditet respektive antal mandatperioder som samma majoritet regerat. Vi vill nu se om de tillsammans uppnår en nivå som kan anses vara förklarande.

Tabell 5.31 Multivariat analys, soliditet / antalet mandatperioder

Soliditet	Antal mandatperioder		Pensionsredovisning		Totalt
			Blandmodellen + annat sätt	Skuld-redovisning	
Soliditet 15% eller lägre	Max två mandatperioder	Antal	67	0	67
	Mer än två mandatperioder	Antal	38	1	39
Totalt		Antal	105	1	106
Fishers exakta test		2-sidigt	0,368 Ej signifikant		
Soliditet över 15%	Max två mandatperioder	Antal	39	1	40
	Mer än två mandatperioder	Antal	22	4	26
Totalt		Antal	61	5	66
Fishers exakta test		2-sidigt	0,074 Svag signifikans		

Vi kan av tabell 5.31 utläsa att vi i detta test uppnått ett svag signifikans när det gäller de kommuner som har en soliditet över 15%. Detta visar att variablerna soliditet och antal mandatperioder tillsammans kan förklara valet av redovisningssätt.

Resultatet av denna test försvagar ytterliggare möjligheten att falsifiera hypoteserna H_{4a} och H_{7a} . Anledningen till att dessa två variabler samverkar kan vara att en ledning som regerat en lägre tid har haft möjlighet att ta kontroll över ekonomin. Kommuner med ständigt skiftande majoritet i fullmäktige kan tänkas ha svårare att uppnå en god soliditet då det kan ligga prestige i att ändra föregående styres beslut vilket kan innebära initiala kostnader och med det svårighet att bygga upp ett eget kapital.

5.16 Antal mandatperioder / Ålder ekonomichef

I kapitel 5.8 har vi testat en variabel med hänseende på ekonomichefens ålder. Vårt resonemang där tar bland annat upp egen nyttomaximering hos ekonomichefen vilket då skulle betyda att en yngre ekonomichef skulle föredra att samtliga pensionsåtaganden skulredovisas. Ekonomichefens ålder har visat sig ha ett signifikant samband med valet av redovisningssätt av pensionsåtaganden. Vi vill nu se om denna variabel tillsammans med variabeln antal mandatperioder kan vara förklarande.

Tabell 5.32 Multivariat analys, antal mandatperioder / ålder ekonomichef

Antal mandatperioder	Ålder ekonomichef		Pensionsredovisning		Totalt
			Blandmodellen + annat sätt	Skuld-redovisning	
Max två mandatperioder	Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	5	0	5
	Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	99	1	100
Totalt		Antal	104	1	105
Fishers exakta test		2-sidigt	1,000 Ej signifikant		
Mer än två mandatperioder	Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	3	2	5
	Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	57	3	60
Totalt		Antal	60	5	65
Fishers exakta test		2-sidigt	0,044 Signifikant		

Som synes av tabell 5.32 så uppnås signifikans vad gäller de kommuner som har ett styre som regerat mer än två mandatperioder. Vi kan alltså påvisa att det finns ett samband mellan ekonomichefens ålder, antal mandatperioder som samma majoritet regerat och valet av sätt att redovisa pensionsåtaganden. Detta visar ytterligare att vi inte kan falsifiera hypoteserna H_{3a} och H_{4a} .

Vi har svårt att se ett naturligt samband mellan stabiliteten i ledningen och ekonomichefens ålder. Anledningen till det signifikanta sambandet kan vara helt

slumpmässigt vilket skulle leda till att inga långtgående slutsatser kan dras utav denna multivariata analys.

5.17 Blocktillhörighet / Ålder ekonomichef

I kapitel 5.10 har vi testat variabeln blocktillhörighet och bland annat resonerat kring det faktum att det var en ickeborgerlig regering som fattade beslutet om att införa blandmodellen och att de borgerligt styrda kommunerna kan ha svårare att ta till sig beslut som är fattade av en ickeborgerlig regering. Även blocktillhörigheten för majoriteten i fullmäktige har visat sig ha ett signifikant samband med sättet att redovisa pensionsåtaganden. Signifikansen var svag när vi testade samtliga kommuner, alltså innefattande även landstingskommunerna, medan vi uppnådde signifikans när enbart primärkommunerna togs med. Nedan visas en multivariat analys med variablerna blocktillhörighet och ekonomichefens ålder ställda mot sättet att redovisa pensionsåtaganden.

Tabell 5.33 Multivariat analys, blocktillhörighet / ålder ekonomichef

Block- tillhörighet	Ålder ekonomichef		Pensionsredovisning		Totalt
			Blandmodellen + annat sätt	Skuld- redovisning	
Ej borgerligt styrda	Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	7	0	7
	Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	104	2	106
Totalt		Antal	111	2	113
Fishers exakta test		2-sidigt	1,000 Ej signifikant		
Borgerligt styrda	Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	1	2	3
	Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	53	2	55
Totalt		Antal	54	4	58
Fishers exakta test		2-sidigt	0,011 Signifikant		

I denna test kan vi påvisa signifikans när det gäller borgerligt styrda kommuner. Kommuner med borgerligt styre och yngre ekonomichef tenderar att i större grad skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden. Detta försvagar ytterligare möjligheten att falsifiera hypoteserna H_{3a} och H_{6a} .

Vi kan alltså konstatera att dessa variabler tillsammans har ett förklarande värde.

5.18 Soliditet / Ålder ekonomichef

Vi har tidigare i detta kapitel gjort multivariata analyser av variablerna soliditet och ålder på ekonomichefen. Nu testas dessa två tillsammans för att kontrollera om de då kan förklara valet av redovisningsätt.

Tabell 5.34 Multivariat analys, soliditet / ålder ekonomichef

Soliditet	Ålder ekonomichef		Pensionsredovisning		Totalt
			Blandmodellen + annat sätt	Skuld-redovisning	
Soliditet 15% eller lägre	Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	3	0	3
	Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	101	1	102
Totalt		Antal	104	1	105
Fishers exakta test		2-sidigt	1,000 Ej signifikant		
Soliditet över 15%	Ekonomichef 36 år eller yngre	Antal	5	2	7
	Ekonomichef 37 år eller äldre	Antal	57	3	60
Totalt		Antal	62	5	67
Fishers exakta test		2-sidigt	0,081 Svag signifikans		

Vi kan av tabell 5.34 konstatera att vi uppnått en svag signifikans vad gäller sambandet mellan de kommuner som har en soliditet över 15% och åldern på ekonomichefen. Detta gör att vi inte kan falsifiera hypoteserna H_{3a} och H_{7a} .

Dessa variabler har alltså tillsammans ett förklarande värde.

5.19 Blocktillhörighet / Antal mandatperioder

Som tidigare nämnts har både blocktillhörighet och antalet mandatperioder visat sig vara signifikanta var för sig. Efterföljande test försöker klargöra om dessa tillsammans kan ha ett förklarande värde.

Tabell 5.35 Multivariat analys, blocktillhörighet / antal mandatperioder

Block-tillhörighet	Antal mandatperioder		Pensionsredovisning		Totalt
			Blandmodellen + annat sätt	Skuld-redovisning	
Ej borgerligt styrda	Max två mandatperioder	Antal	79	1	80
	Mer än två mandatperioder	Antal	34	1	35
Totalt		Antal	113	2	115
Fishers exakta test		2-sidigt	0,518 Ej signifikant		
Borgerligt styrda	Max två mandatperioder	Antal	28	0	28
	Mer än två mandatperioder	Antal	26	4	30
Totalt		Antal	54	4	58
Fishers exakta test		2-sidigt	0,113 Ej signifikant		

Ur tabell 5.35 kan utläsas att signifikans ej uppnåtts. Man kan dock konstatera att de borgerligt styrda kommuner som skuldredovisar finns i den grupp av

kommuner som har en majoritet som regerat mer än två mandatperioder. Vi kan också se att vi närmar oss en svag signifikans. Vi menar, trots den uteblivna signifikansen att vi inte kan falsifiera hypoteserna H_{4a} och H_{6a} .

5.20 Blocktillhörighet / Soliditet

Återigen är det blocktillhörighet och soliditet som skall testas men nu tillsammans. Vi har, som tidigare nämnts, erhållit signifikans på dessa båda variabler var för sig och testar dem nu gemensamt.

Tabell 5.36 Multivariat analys, blocktillhörighet / soliditet

Block-tillhörighet	Soliditet		Pensionsredovisning		Totalt
			Blandmodellen + annat sätt	Skuld-redovisning	
Ej borgerligt styrda	Soliditet 15% eller lägre	Antal	78	1	79
	Soliditet över 15%	Antal	35	1	36
Totalt		Antal	113	2	115
Fishers exakta test		2-sidigt	0,530 Ej signifikant		
Borgerligt styrda	Soliditet 15% eller lägre	Antal	28	0	28
	Soliditet över 15%	Antal	26	4	30
Totalt		Antal	54	4	58
Fishers exakta test		2-sidigt	0,113 Ej signifikant		

Vi ser i tabell 5.36 att vi ej uppnått någon signifikans i denna multivariata analys. Vi kan dock se att samtliga av de borgerligt styrda kommuner som skuldredovisar befinner sig i gruppen som har en soliditet över 15%. Signifikansen på testet är nära den nivå vi benämnt svag signifikans. Detta tillsammans med det faktum att samtliga borgerliga kommuner som skuldredovisar befinner sig i samma grupp gör att vi fortsatt inte kan falsifiera hypoteserna H_{6a} och H_{7a} .

5.21 Sammanställning av hypoteserna avseende falsifiering

Tabell 5.37 Sammanställning av hypotesprövning

Hypotes	Utfall
Hypotes (H_{1a}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Falsifierad
Hypotes (H_{1b}): Kommuner med högre andel yngre invånare tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H_{2a}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Falsifierad
Hypotes (H_{2b}): Kommuner med högre andel yngre i fullmäktige tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H_{3a}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Kan ej falsifieras
Hypotes (H_{3b}): Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H_{4a}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Kan ej falsifieras
Hypotes (H_{4b}): Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H_{5a}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Falsifierad
Hypotes (H_{5b}): Kommuner där ledningen har stor majoritet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H_{6a}): Borgerligt styrda kommuner tenderar att i större utsträckning än icke borgerligt styrda skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Kan ej falsifieras

Hypotes	Utfall
Hypotes (H_{6b}): Kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H_{7a}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Kan ej falsifieras
Hypotes (H_{7b}): Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H_{8a}): Kommuner med många hel- eller delägda aktiebolag tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Falsifierad
Hypotes (H_{8b}): Kommuner med många hel- eller delägda aktiebolag tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad
Hypotes (H₉): Utbildningsnivån i kommunen i stort påverkar sättet att redovisa pensionsåtaganden	Falsifierad
Hypotes (H_{10a}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Falsifierad
Hypotes (H_{10b}): Kommuner med civilekonom som ekonomichef tenderar att i större utsträckning använda sig av förtida inlösen	Falsifierad

5.22 Sammanfattning

Flertalet kommuner följer de lagregler som finns och som kräver att pensionsskulden redovisas enligt blandmodellen. Av totalt 176 svarande kommuner är det hela 169 stycken (96%) som redovisar enligt blandmodellen. Sex stycken har valt att helt skuldföra pensionsåtagandet. Orsakerna till att vissa kommuner väljer att frångå lagstiftningen har undersökts genom att ett antal hypoteser har testats. Vi kan konstatera att vi inte kan visa på att politikerna väljer att redovisa pensionsåtagandet annorlunda i kommuner med större andel yngre invånare. Hypotes H₁ måste således falsifieras. Hypotes H₂ måste också falsifieras då vi inte kan visa på att ett samband föreligger mellan ålder på ledamöterna i fullmäktige och sättet att redovisa pensionsförpliktelserna. Däremot kan vi inte falsifiera H_{3a} eftersom vi fått signifikans på vårt test och kan konstatera att ekonomichefens ålder påverkar valet av redovisningssätt. H_{3b} måste däremot falsifieras. Hypotes H_{4a} kan vi inte falsifiera eftersom vi kan visa att det finns ett samband mellan en stabil ledning och skuldredovisning av pensioner. H_{4b} falsifieras däremot då vi inte kan påvisa samband mellan

ledningens stabilitet och användandet av förtida inlösen. Att majoritetens storlek skulle påverka valet av redovisningssätt går dock ej att fastställa, hypotes H_5 måste falsifieras. Vad gäller H_{6a} får vi signifikans på när vi testar med enbart primärkommunerna. Vi ser alltså att borgerligt styrda kommuner, i större grad, tenderar att skuldredovisa än övriga kommuner, därför kan vi inte falsifiera H_{6a} . Hypotes H_{6b} falsifieras då ingen signifikans uppkommer, vi kan alltså inte påvisa att socialistiskt styrda kommuner i större grad använder sig av förtida inlösen. Hypotes H_{7a} som testar om resultatet och nivån på soliditeten påverkar valet av redovisningssätt visar att resultatet inte har någon påverkan medan soliditeten påverkar. Vi menar att soliditet är ett bättre mått på kommunernas ekonomiska situation varför vi inte kan falsifiera H_{7a} . H_{7b} måste däremot falsifieras då testerna ej uppnått signifikans. Att kommuner med många bolag skulle påverkas av det sätt att redovisa som används i bolagen, det vill säga att kommuner med många bolag skulle skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden alternativt använda sig av förtida inlösen går inte att visa. Vi har inte uppnått någon signifikans vilket innebär att vi kan falsifiera H_8 . Hypotes H_9 som testar om utbildningsnivån i kommunen skulle påverka valet av redovisningssätt måste också falsifieras då inget i testet har visat på att så skulle vara fallet. I hypotes H_{10a} testades huruvida en kommun med en civilekonom som ekonomichef i större utsträckning skulle skuldföra samtliga pensionsåtaganden. Vi har inte uppnått någon signifikans i detta test vilket gör att H_{10a} falsifieras. När det gäller kommuner som använder sig av förtida inlösen kan ej heller här något samband påvisas mellan denna variabel och utbildningen på ekonomichefen varför H_{10b} falsifieras. Slutligen genomfördes att antal multivariata tester för att se om de hypoteser som inte kunde falsifieras tillsammans kan förklara valet av redovisningssätt.

6. Slutsats

Syftet med uppsatsen är att kartlägga hur och förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt.

6.1 Slutsatser från kartläggningen över valet av pensionsredovisning

Vårt mål har varit att göra en total kartläggning över hur kommunerna redovisar sina pensionsåtaganden. Den information, eller brist på information, som återfunnits i årsredovisningarna har inneburit att vi inte kunnat göra denna totala undersökning. Den undersökning vi gjort grundar sig på de enkätsvar vi fått in vilka summerar i 176 stycken, alltså 57% av det totala antalet kommuner.

Undersökningen har visat att 169 kommuner redovisar i enlighet med lagstiftningen, de använder sig alltså av blandmodellen. Kvar återstår sex kommuner som valt att bryta mot lagen och skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden. Dessa kommuner har alltså redovisat på ett sätt som för företag skulle inrymmas i begreppet ”God redovisningssed”. Dessa kommuner har alltså förberett sig inför framtiden och behöver inte belasta sina framtida skattebetalare med gamla skulder.

Av de 169 kommuner som redovisar i enlighet med blandmodellen har 112 återlånat hela ansvarsförbindelsen och har således inga specifika medel avsatta för framtida utbetalningar. Det har framgått av flera enkätsvar att man anser detta vara ett problem för framtiden och att man har att anpassa sig efter det då den stunden kommer. De återstående kommunerna av dessa 169, alltså 57 stycken, har på olika sätt försökt att förbereda sig inför framtiden genom att i olika grad antingen använda sig av förtida inlösen eller ha speciellt avsatta medel på tillgångssidan. Sex kommuner har svarat att de använder sig av förtida inlösen. Förtida inlösen innebär att kommunens kommande pensionskostnader försäkras bort genom att ett försäkringsbolag övertar ansvaret mot en ersättning. Det finns ingen kommun i vår undersökning som försäkrat bort hela pensionsskulden men de anser försäkringslösningen vara ett bra sätt att hantera pensionsåtagandet på. Dessa kommuner har alltså redan i dagsläget tagit ansvar för pensionsskulden, dock bara till viss del. De kommuner som avsatt speciella medel får vid utbetalningen i framtiden ta denna över resultaträkningen vilket följaktligen påverkar resultatet negativt. Kommunerna måste ändå uppfylla balanskravet vilket innebär att skattebetalarna måste tillse att medel till detta kommer in ännu en gång. Det kan tyckas underligt att dessa kommuner som på sätt och vis tagit ett ansvar inför framtiden ändå måste uppfylla balanskravet då man har avsatt överskott under tidigare år. Man har alltså försökt tillse att de som skall ha pensionerna också har varit delaktiga i att betala dem.

Vi har även velat ta reda på av vilken eller vilka anledningar kommunerna har valt att redovisa som de gör. 86 kommuner har angett att de redovisar som de gör på grund av att lagstiftningen kräver det. Bland de kommentarer vi fått i enkäten kan nämnas, ”När blandmodellen kom hade vi bokat hela skulden (redan 1992) på balansräkningen och fick då boka bort den dvs. stoppa huvudet i sanden.” Man kan skönja en viss otillfredsställelse vad gäller lagstiftningen.

En annan kommun som beslutat att framöver skuldredovisa pensionsåtagandet svarade följande: ”Det sätt vi kommer att hantera pensionsåtagandena på strider mot gällande lagstiftning, det kan också diskuteras om det är i enlighet med ”God redovisningssed”. Ur mitt sätt att se det är det mycket märkligt hantering att lyfta ur pensionskulden från balansräkningen för att man inte har råd med den!?! En dag skall den betalas och det kan vi inte blunda för idag. Vi har dessutom börjat sätta av till framtida pensioner sedan ett par år tillbaka och det känns därför rätt att lyfta tillbaks pensionsåtagandet igen.” Här är det alltså frågan om en kommun som väljer att frånga lagstiftningen därför att de anser detta vara det enda vettiga.

68 kommuner har angett att de redovisar som de gör för att det är i enlighet med ”god redovisningssed”. Man konstaterar att de flesta av dessa använder sig av blandmodellen vilket enligt Falkman (2002) inte är att betrakta som ”god redovisningssed”. Någon har skrivit att det är i enlighet med god redovisningssed för kommuner, ”det är i enlighet med vad som är vedertaget som god redovisningssed vilket inte stämmer med min egen uppfattning då jag anser att samtliga pensionsåtaganden skall skuldföras”. Man kan fråga sig vad som egentligen är ”god redovisningssed” för kommuner. Ser man, å ena sidan, till övriga associationsformer skulle blandmodellen inte räknas som ”god redovisningssed” men å andra sidan kan det vara svårt att hävda att ett lagbrott, det vill säga att inte använda sig av blandmodellen, skulle vara ”god redovisningssed”.

Många kommuner står i en prekär ekonomisk situation vilket bland annat visar sig på den negativa soliditet som många kommuner har om man tar hänsyn till de pensionsåtaganden som redovisas som ansvarsförbindelse. 56 kommuner har svarat att de redovisar som de gör för att det utifrån deras ekonomiska situation är det mest lämpade. Alla kommuner har alltså inte möjlighet att skuldredovisa utan har att handla utefter den ekonomiska situation de står i.

Flera kommuner har svarat att de väljer att hantera sina pensioner som de gör eftersom andra gör så. Den institutionella teorin talar om ett efterliknande synsätt där man istället för att planera och genomföra förnyelser efterliknar de organisationer som lyckats och hoppas genom detta själv kunna lyckas utan att riktigt förstå varför (Collin et al., 2004). Huruvida denna teori går att applicera på detta sammanhang är svårt att uttala sig om eftersom det enligt teorin är lyckade organisationer som efterliknas. I framtiden däremot, om fler kommuner väljer att skuldredovisa pensionsåtagandena kan det bli så att vissa kommuner följer andra kommuner som har lyckats väl med denna strategi, helt i enlighet med den institutionella teorin.

6.2 Slutsatser från hypotesprövning

I vår undersökning kan vi inte visa på några skillnader mellan en kommun med högre andel yngre invånare gentemot en kommun med lägre andel yngre invånare och deras sätt att redovisa och hantera pensionsåtagandet. Tanken var att en kommun med högre andel yngre i större utsträckning skulle skuldredovisa pensionsåtagandet eller tillämpa förtida inlösen eftersom politikerna kan gynna

denna grupp och samtidigt själv tjäna på det. En yngre invånare skulle förorda att varje generation bär sin del av kostnaden och därför förorda skuldredovisning alternativt förtida inlösen. Downs (1957) menar att det är de nyttor som väljaren är medveten om som faller avgörande och det är kanske så att väljaren inte är medveten om den nytta denna fråga kan ge honom. Enligt Downs (1957) handlar den rationella väljaren i första hand utifrån sina egna själviska mål i strävan efter att maximera sin nyttoinkomst och då kan det vara så att denna fråga inte är av intresse eftersom den har en liten påverkan på varje enskild väljare.

Eftersom både politiker och väljare enligt agentteorin är rationella, utvärderande människor, som maximerar egen nytta, är det troligt att politikerna inte alltid kommer att handla i invånarnas intressen. Zimmerman (1977) Detta skulle kunna leda till att politikerna i vissa fall skulle ta beslut som de personligen tjänar mer på än allmänheten. Vi ville genom detta resonemang visa på att kommuner med högre andel yngre i fullmäktige skulle tendera att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden eller tillämpa förtida inlösen. Detta på grund av att yngre i större utsträckning borde förorda skuldförning eller förtida inlösen av pensionsskulden eftersom det innebär att varje generation får stå för sin del av kostnaden. Denna hypotes har vi fått falsifiera eftersom vi inte kan visa på några samband. Detta kan bero på att fullmäktiges ledamöter inte har den kunskapen som krävs för att kunna ta ställning i sådana typer av frågor. Utifrån denna teori ville vi även visa på att kommuner med yngre ekonomichefer i större utsträckning skulle skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden eller tillämpa förtida inlösen. Här har vi dock funnit intressanta samband och vi har, med hjälp av Fishers exakta test, statistiskt kunnat säkerställa att det finns en skillnad mellan yngre och äldre ekonomichefer och deras sätt att redovisa pensionsåtagandet vad gäller valet av blandmodell eller ej. Vi har dock inte kunnat visa på att ekonomichefens ålder och kommuner som väljer att tillämpa förtid inlösen har något samband. I studien visas det som sagt på att skillnader finns i valet av blandmodellen eller ej men de djupare orsakerna till detta kan vara svåra att uttala sig om. En ekonomichef är övervakad av den politiska ledningen och invånarna övervakar i sin tur den poliska ledningen. Detta innebär att invånarnas möjligheter att påverka ekonomichefen är relativt små. Detta ligger i linje med det resonemang som Thompson et al. (1990) för och där de menar att invånarna saknar möjlighet och kunskap att övervaka alla områden. Således sitter ekonomichefen i en ställning som för honom innebär att han kan se till den egna nyttan på ett annat sätt än den folkvalda politikern. Det faktum att denna hypotes inte kunnat falsifieras är extra intressant eftersom flera ekonomichefer ansåg frågan vara irrelevant.

I undersökningen försökte vi visa på skillnader i valet av redovisningsmetod för pensionsskulden eller tillämpning av förtida inlösen i en kommun som styrs av samma ledning i mer än två mandatperioder jämfört mot en kommun som bytt ledning. Detta samband har vi, genom Fishers exakta test, statistiskt kunnat säkerställa vad gäller valet av redovisningsmetod, dvs. blandmodellen eller ej. Det faktum att skillnader finns kan förklaras av att i kommuner där ledningen är stabil där finns det också ett förtroende för ledningen. Zimmerman (1977) talar om kostnader för övervakning av politikerna vilket minskar med ökat förtroende.

En stabil politisk ledning har ett förtroende från väljarna som är större än där ledningen ständigt byts. Den övervakning som Zimmerman (1977) talar om minskar sålunda i en stabil kommun vilket innebär att politikerna har större möjligheter att besluta i dessa frågor. Det rör sig ändå om ett lagbrott att frånga blandmodellen och det är kanske inte alla politiker beredda på att göra. Vår ambition var även att visa på skillnader mellan kommuner där ledningen hade en stor majoritet jämfört mot en kommun där majoriteten hade strax över 50 procent och valet av redovisningssätt eller tillämpning av förtida inlösen. I detta fall får vi falsifiera denna hypotes eftersom testet inte är signifikant. Det går alltså visa på skillnader i kommuner där ledningen har suttit länge medan majoritetens storlek inte har någon betydelse, varken på valet av blandmodellen eller ej, eller på valet att tillämpa förtida inlösen.

Vår studie visar på att det finns skillnader i valet av pensionsredovisningsmetod mellan kommuner som är borgerligt styrda jämfört mot icke borgerligt styrda kommuner. Carpenter och Feroz (2001) menar att organisationer verkar i en social ram av normer, värderingar och förgivettagna förutsättningar om vad som konstituerar ett lämpligt eller acceptabelt ekonomiskt handlingssätt. Förändringar som sker i den offentliga sektorn är ofta politiskt styrda genom regeringsbeslut som skall införas på lokal nivå (Pettersen, 2003) I denna värld verkar kommunerna och det sätt de styrs på avgörs av den politiska ideologi som finns inom varje parti eller block. Vår hypotes hävdar att borgerligt styrda kommuner i högre grad tenderar att skuldföra samtliga pensionsåtaganden än icke borgerligt styrda. Testet visade att det finns en svag signifikans (0.096) när testet genomfördes med både primär- och landstingskommuner. För att utveckla testet ytterligare genomfördes testet även med endast primärkommunerna och där var testet signifikant (0.048). Detta innebär att det går att uttala sig om att det finns en skillnad mellan borgerligt styrda kommuner och icke borgerligt styrda kommuner och hypotesen kan sålunda inte falsifieras. Orsaken till detta kan finnas i det faktum att beslutet att införa blandmodellen fattades av en icke borgerlig regering och då är det svårare för en borgerligt styrd kommun att inrätta sig efter detta. De ideologiska skillnaderna visar sig kanske vara så starka att man inte kan inrätta sig efter alla beslut utan istället väljer att gå sin egen väg. Antagandet, vad gäller redovisning, att det ekonomiska egenintresset driver valen är inte, nödvändigtvis, oförenligt med förställningen att egenintresset bestäms av organisationella, politiska och institutionella faktorer (Carpenter & Feroz, 2001). Vi trodde även att det skulle vara skillnader vad gäller sättet att hantera ansvarsförbindelsen mellan kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet och övriga. Vi trodde att de i högre utsträckning skulle använda sig av förtida inlösen då det är en metod som inom lagens ramar visar på ett ansvar inför framtiden. Här kunde dock ingen skillnad påvisas varför detta antagande falsifierades. Frågan kvarstår alltså hur kommuner styrda av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet som vill ta ansvar för framtiden gör.

Att kommuner med god ekonomi i större utsträckning tenderar att skuldföra samtliga pensionsåtaganden har denna studie kunnat visa på. En kommun med god soliditet har större möjligheter att lyfta in ansvarsförbindelsen än en kommun med lägre soliditet. En kommun med sämre ekonomi är mer beroende av sin omgivning vilket innebär att man har att rätta sig efter omgivningens krav.

Tagesson (2004) menar att lagstiftningen kan betraktas som ett tvingande påtryckningsmedel eftersom kommuner är politiskt och ekonomiskt beroende av staten och måste då rätta sig efter denna för att inte försämra den ekonomiska ställningen. Testen visar att kommuner med en god soliditet i större utsträckning skuldför samtliga pensionsåtagandena medan resultatet inte har någon påverkan på valet av redovisningsmetod. Slutsatsen av detta blir att en kommun med god soliditet inte inrättar sig efter den lagstiftning som finns på samma sätt som övriga kommuner gör. Inom den institutionella teorin talas det om en tvingande mekanism som till största del är en förklaring av att organisationer är i behov av resurser (Collin et al., 2004). Detta skulle betyda att en kommun med god ekonomi inte på samma sätt är i behov av resurser som en kommun med sämre ekonomisk ställning. Att resultatet skulle påverka valet av redovisningsätt har således testen inte kunnat visa. Förklaringen till detta kan vara att kommuner inte har de lönsamhetskrav som finns i den privata sektorn utan arbetar efter givna budgetar där det handlar om att få ett nollresultat, alltså att spendera tilldelade medel. Då blir inte själva resultatet det avgörande ekonomiska måttet i detta sammanhang utan snarare soliditeten vilket också testen har visat. Vi ville även visa på att det förekommer skillnader mellan kommuner med god ekonomi och valet att tillämpa förtida inlösen. Genom dessa tester har inte kunnat visa på att något samband skulle föreligga. Av dem som svarat att de tillämpar förtida inlösen har det i samtliga fall endast rört en liten del av den totala pensionsskulden och detta är kanske en del av förklaringen. Att ha en god soliditet och resultat är då inte lika avgörande som när man har för avsikt att lösa in hela pensionsskulden.

Undersökningen kan inte visa på något samband mellan antalet kommunalägda bolag och valet av redovisningsmetod eller tillämpning av förtida inlösen. Hypoteserna att kommuner med många hel- och delägda aktiebolag skulle tendera att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden eller tillämpa förtida inlösen får falsifieras. Anledningen till detta är svårt att sia om. Carpenter och Feroz (2001) menar att organisationer försöker uppnå likhet med de mest dominerande normerna och traditionerna som finns i dess interna och externa omgivning. Slutsatsen av detta torde vara att de normer och traditioner som bolagen har att rätta sig efter inte är de dominerande normer och traditioner som påverkar kommunerna i stort.

Vår studie kan inte visa på något samband mellan utbildningsnivån i kommunen i stort och valet av sätt att redovisa pensionsåtagandet eller tillämpning av förtida inlösen. Mattisson et al. (2003) menar att kompetensutveckling är något nödvändigt för att få utvecklingen att gå framåt. En större andel högutbildade bland allmänheten skulle då avspegla sig i ledningen i kommunen. Detta antagande är troligen lite väl långsökt i tanken att det skulle innebära en påverkan på valet av pensionsredovisningsätt.

Studien kan inte heller visa på någon skillnad mellan kommuner där ekonomichefen är civilekonom och kommuner där ekonomichefen har en annan typ av utbildning i valet av pensionsredovisningsätt. Tanken var att en ekonomichef som har en civilekonomutbildning är skolad i den privata sektorns tankesätt vilket skulle innebära skuldredovisning eller tillämpning av förtida inlösen eftersom det är det förekommande redovisningsättet där. Slutsatsen av

detta är således att utbildningen inte påverkar valet utan det är andra faktorer som styr.

6.3 Slutsats multivariat analys

För att ytterliggare stärka de hypoteser som ovan inte har kunnat falsifieras har en multivariat analys genomförts. Anledningen till att göra denna multivariata analys var även att försöka hitta en gemensam förklaring till att vissa kommuner väljer att frångå blandmodellen. Nedan presenteras slutsatserna av denna multivariata analys.

I våra tester har vi kunnat visa på en signifikant skillnad mellan soliditet och valet av redovisningssätt. Även antalet mandatperioder det politiska styret suttit har en påverkan på valet. Dessa kan även tillsammans förklara valet av redovisningssätt, dock endast med svag signifikans. Detta kan bero på att det kan finnas kommuner som har en god soliditet men där styret nyligen är utbytt ändå väljer att skuldföra pensionsåtagandet. Carpenter och Feroz (2001) menar att det finns en press på organisationerna i form av regler och tryck från omgivningen. Av detta kan man dra slutsatsen att den press som finns från omgivningen är större på en ledning som regerat en kort tid eftersom detta visar sig i valet av redovisningssätt. Det går att utläsa, med svag signifikans, ur testet att det är i kommuner där ledningen regerat mer än två mandatperioder samt där soliditeten är över 15% som väljer att frångå blandmodellen. De uppfattar inte den press som Carpenter och Feroz (2001) talar om på samma sätt som en ny ledning tenderar att göra.

Testerna har även kunnat fastställa att kommuner med en stabil ledning, där ledningen suttit längre än två mandatperioder, har ett förklarande värde på valet av redovisningssätt. Det har även kunnat fastställas att yngre ekonomichefer, under 37år, tenderar i större grad skuldredovisa pensionsåtagandet. Även dessa variabler tillsammans har ett förklarande värde, signifikansnivå på 0.044. Kommuner med stabil ledning tillsammans med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning skuldredovisa pensionsåtagandet. Detta styrker alltså teorierna som presenterats ovan vad gäller dessa hypoteser och slutsatsen att dessa hypoteser inte kan falsifieras stärks. Detta kan bero på att en yngre ekonomichef i en kommun som har bytt styre under de senaste åren inte har möjlighet eller mod att förespråka förändrat redovisningssätt. Det ligger i linje med de tankar kring det tryck som finns från omgivningen och som Carpenter och Feroz (2001) talar om. En yngre ekonomichef upplever således ett större tryck från omgivningen i en kommun som nyligen har bytt ledning och undviker därmed att förespråka för förändrat redovisningssätt.

Blocktillhörighet har visat sig vara en av variablerna som förklarar valet av redovisningssätt. Mellan borgerligt styrda kommuner och icke borgerligt styrda kommuner har, med statistisk säkerhet, en skillnad kunnat påvisas i valet av redovisningssätt. Även i kommuner med yngre ekonomichefer, yngre än 37år, har skillnader påvisats. Med statistisk säkerhet kan vi även säga att dessa variabler tillsammans förklarar valet av redovisningssätt för pensionsskulden. Det är alltså i kommuner som är borgerligt styrda och där ekonomichefen tillhör

den yngre kategorin som väljer att frångå blandmodellen och i stället skuldredovisa pensionsåtagandet. Slutsatsen av detta blir att det är de yngre ekonomicheferna i borgerligt styrda kommuner som tenderar vara de som förespråkar och genomför skuldredovisning av pensionsåtagandet. Återigen återkommer Carpenter och Feroz (2001) tankar kring de normer och traditioner som organisationen verkar i. En yngre ekonomichef i en borgerligt styrd kommun har uppenbarligen en annan syn på redovisningsvalet än en äldre ekonomichef. De politiska ideologierna och skillnader som finns har inte påverkat den yngre ekonomichefen på samma sätt som den äldre vilket här ger sig uttryck.

Som tidigare nämnts, i testerna, har soliditet över 15%, och åldern på ekonomichefen, yngre än 37 år, ett förklarande värde var för sig på valet av redovisningssätt. Dock kan vi endast med svag signifikans (0.081) säga att dessa tillsammans förklarar valet av redovisningssätt. Anledningen till detta är svår att uttala sig om men i stycket ovan konstaterades att det var de yngre ekonomicheferna i borgerligt styrda kommuner som i större utsträckning väljer skuldredovisning och för dem det är kanske inte den helt avgörande faktorn vilken soliditet kommunen uppvisar. Dock måste tilläggas att signifikansnivån ligger på 0,081 vilket innebär att soliditeten ändå har en betydelse. Zimmerman (1977) talar om de problem som finns i en agentrelation och som innebär att agenten, i detta fall ekonomichefen, väljer det redovisningssätt som han anser vara det mest fördelaktigt för honom. Dock visades det tidigare att det snarare var de politiska skillnaderna som var den avgörande faktorn. Men en yngre ekonomichef i en borgerligt styrd kommun har svårt att genomföra skuldredovisning av pensionsåtagandet om inte soliditeten tillåter.

Vi har i våra tester kunnat visa på att kommuner som är borgerligt styrda samt där styret regerat längre än två mandatperioder har ett förklarande värde, var för sig, på valet av redovisningssätt för pensionsskulden. Dessa variabler tillsammans har dock inget förklarande värde (signifikans 0.113). Vad detta kan bero på är svårt att säga men slutsatsen går i alla fall dra att det inte är en avgörande faktor i borgerligt styrda kommuner hur länge de suttit vid makten. Tidigare fastslog att en avgörande faktor i en borgerligt styrd kommun var åldern på ekonomichefen och att ålder på ekonomichefen tillsammans med att kommunen var borgerligt styrd hade ett förklarande värde på valet av redovisningssätt. Här visar sig troligen ännu en gång de politiska skillnader som finns eftersom i en borgerligt styrd kommun har styrets tid vid makten ingen betydelse när det gäller valet att frångå blandmodellen.

Tidigare i vår studie har vi visat att borgerligt styrda kommuner jämfört med icke borgerligt styrda har signifikanta skillnader i valet av redovisningssätt. Vi har även kunnat visa på att i kommuner med soliditet över 15% i större utsträckning tenderar att skuldredovisa pensionsåtagandet. Dessa variabler tillsammans förklarar dock inte valet av redovisningssätt. Vad anledningen är till detta är svår att uttala sig om men det går i alla fall säga att det inte är soliditeten som påverkar borgerligt styrda kommuner i deras val att frångå blandmodellen. Åldern på ekonomichefen tillsammans med att kommunen var borgerligt styrd visade sig tidigare tillsammans ha ett förklarande värde på redovisningsvalet. Det visade sig även att en yngre ekonomichef inte såg

soliditeten som det mest avgörande vid valet att frångå blandmodellen. Av detta kan man, med viss försiktighet, dra slutsatsen att i en borgerligt styrd kommun med en yngre ekonomichef är inte soliditeten den mest avgörande faktorn vid valet att frångå blandmodellen. Soliditeten spelar, som vi visat, dock en viss roll.

Sammanfattningsvis visas nedan en tabell över de hypoteser vi inte kunnat falsifiera. Det rör sig om fyra hypoteser varav två har sitt ursprung i den ekonomiska teorin och två sitt ursprung i den institutionella teorin.

Tabell 6.1 Sammanfattning över ej falsifierade hypoteser

Ekonomisk teori – ej falsifierade hypoteser	Nyckelord
Hypotes (H_{3a}) Kommuner med yngre ekonomichefer tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Egen nyttomaximering, agentproblem
Hypotes (H_{4a}) Kommuner med ledning som suttit mer än två mandatperioder tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Minskade övervakningskostnader, förtroende
Institutionell teori – ej falsifierade hypoteser	Nyckelord
Hypotes (H_{6a}) Borgerligt styrda kommuner tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Ideologiska skillnader – normer, värderingar
Hypotes (H_{7a}) Kommuner med god ekonomi tenderar att i större utsträckning skuldredovisa samtliga pensionsåtaganden	Tvingande mekanism – upplevs mindre

Som synes i tabellen går det inte säga att den ena teorin, framför den andra, bättre skulle förklara varför kommuner redovisar och hanterar pensionsförpliktelser på skilda sätt. Vad som går utläsa är vilka faktorer som påverkar valet men inte i vilken grad den ena eller andra påverkar.

6.4 Egna reflektioner

Huruvida blandmodellen skulle vara en bra lösning eller ej kan diskuteras. Vad vi kan konstatera är att många kommuner skulle visa väldigt dåliga siffror i balansräkningen om fullständig skuldförning återigen infördes. Vi menar dock att skuldförning är det sätt som är det mest rätta sett ur ett större perspektiv. Fullständig skuldförning visar på ett större ansvar för kommande generationer eftersom varje generation får stå för sina egna kostnader. Vad gäller begreppet ”god redovisningssed” menar vi att blandmodellen inte ger en rättvisande bild av kommunens resultat och ställning och ser det därför svårt att få in denna modell i detta begrepp. Eftersom vissa kommuner väljer att frångå blandmodellen drabbas alla jämförande tester mellan kommunerna vilket innebär svårigheter att göra rättvisande jämförelser.

Ser man till balanskravet som i dagsläget finns menar vi att de kommuner med speciellt avsatta medel på tillgångssidan skulle vara undantagna från detta krav

och istället ha möjlighet att redovisa ett underskott som är lika stort som de pensionsutbetalningar som är hänförliga till ansvarsförbindelsen.

Orsaken till att yngre ekonomichefer väljer att frånga blandmodellen kan möjligen finnas även utanför denna teori. En yngre ekonomichef har kanske ett annat sätt att se på relationen mellan politiker och tjänstemän och väljer att framföra sina åsikter om hur redovisningen skall gå till på ett starkare sätt än en äldre ekonomichef skulle ha gjort. Den yngre ekonomichefen är möjligen inte så politiskt färgad som en äldre ekonomichef och förklaringen kanske finns där. Att de politiska faktorerna har en avgörande betydelse har denna studie visat men vi tror att detta kan vara en av de absolut största förklaringarna till varför vissa väljer att frånga blandmodellen. Det går av kommentarerna på enkäten konstatera att det är i de borgerligt styrda kommunerna som missnöjet är som störst. I alla fall är det ifrån dessa kommuner klagomålen på blandmodellen framförs. Ett ickeborgerligt styre kanske inte vågar framföra sina åsikter eftersom det är en ickeborgerlig regering som fattat beslutet om att införa blandmodellen. Trots detta kan våra tester inte visa på att ett styre som består av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och/eller Miljöpartiet skulle föredra förtida inlösen i högre grad än andra.

6.5 Förslag till fortsatt forskning

Att de politiska faktorerna påverkar har denna uppsats visat. Dock inte i vilken grad de spelar in. Det skulle vara intressant att göra en liknande studie men där tonvikten istället läggs på de politiska och ideologiska skillnader som finns mellan det borgerliga blocket och det icke borgerliga. Vad som även hade varit av intresse är en jämförande studie om några år. Många kommuner funderar på andra lösningar än blandmodellen och därför skulle en uppföljning vara av intresse för att se vad som händer på området.

Litteraturlista

- Andersen, I. (1998) *Den uppenbara verkligheten*. Lund: Studentlitteratur
- Aronsson, Å. (1999) *SPSS En introduktion till basmodulen*. Lund: Studentlitteratur
- Bjørnenak, T. (1997) Diffusion and accounting: the case of ABC i Norway *Management accounting Research*. 8, 3 – 17 Academic Press Limited
- Brorström, B. (1997) *För den goda redovisningsseden*. Lund: Studentlitteratur
- Carpenter, V. L. & Feroz, E. H. (2001) Institutional theory and accounting rule choice: an analysis of four US state governments' decisions to adopt generally accepted accounting principles *Accounting, Organisations and Society* 26 (2001) 565-596
- Cassel, F. (2000) *Behovet av kommunal externrevision*. Stockholm: SNS Förlag
- Christensen, L., Andersson, N., Carlsson, C. & Haglund, L. (2001) *Marknadsundersökning –en handbok*. Lund: Studentlitteratur
- Collin, S.-O., Tagesson, T., Andersson, A., Cato, J. & Hansson, K. (2004) *Explaining the Choice of Accounting Standards in Municipal Corporations*. Department of Business Studies, Kristianstad University College
- DiMaggio, P. & Powell, W. (1983) The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organisational fields. *American Sociological*, Vol. 48, 147-160
- Djurfeldt, G., Larsson, R. & Stjärnhagen, O. (2003) *Statistisk verktygslåda – samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur
- Downs, A. (1957) *An Economic Theory of Democracy*. Boston: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.
- Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F. (2001) *Att utreda forska och rapportera*. Malmö: Liber Ekonomi
- Falkman, P. Redovisningsskandal eller utveckling av god kommunal redovisningssed?. *Balans* 8-9/2002
- Furubotn, E. G., & Richter, R. (2003) *Institutions and Economic Theory*. Michigan: The University of Michigan Press
- Hellbom, O. (2004) Skuldsatta kommuner bankernas bästa affär. *Dagens Industri*, 11 nov. 2004

Kommunallagen (1991:900)

Lag (1997:614) om kommunal redovisning

Mattison, O., Paulsson, G. & Tagesson, T. (2003) Sweden, I K. Lüder, & R. Jones. (Ed.), (2003) *Reforming governmental accounting and budgeting in Europe*. Frankfurt am Main: Fachverlag Moderne Wirtschaft

Pettersen, I. J. (2003) From bookkeeping to strategic tools? A discussin of the reforms in the Nordic hospital sector. *Management Accounting Research 15 (2004) 319-335*

Redovisningsrådet (2000) RR 16 Avsättningar, ansvarsförbindelser och eventualtillgångar, I FARs Samlingsvolym 2004 del 1, sid. 1046-1069

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2003) *Research Methods for Business Students*. Harlow: Pearson Education Limited

Statistiska centralbyråns hemsida. <<http://www.scb.se>> Accessdatum 2005.01.04

Svenska Kommunförbundet (2003) *Utjämning mellan kommunerna –en kort beskrivning av dagens system*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet

Tagesson, T. (2004) *Does legislation or form of association influence the harmonization of accounting? A study of accounting in the Swedish water and sewage sector*, Conference Paper presented at the 3rd workshop on Accounting and Regulation, EIASM, Siena, 2004

Thompson, M., Ellis, R. & Wildavsky, A. (1990) Making Ends Meet: The Social Malleability of Needs and Resources. *The Journal of Behavioral Economics Vol. 19, No. 2, 209-219*

Valmyndighetens hemsida. <<http://www.val.se>> Accessdatum 2004.12.17

Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1978) Towards a Positive Theory of the Determination of accounting Standards. *The Accounting Review, Vol. LIII, No. 1, 112-134*.

Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1990) Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The Accounting Review, 65, 1, 131-156*.

Zimmerman, J. L., (1977) The Municipal Accounting Maze: An Analysis of Political Incentives, *Journal of Accounting Research, 1977, 107-144*.

Hej

Hur hanterar kommuner och landsting sina pensionsåtaganden?

Varför väljer man att göra på ett visst sätt?

Detta är frågor som vi söker svar på i ett examensarbete vid Högskolan Kristianstad. ”Vi” är Linus Sjödahl och Johan Svensson, ekonomistudenter vid Högskolan Kristianstad. Ämnet har valts i samarbete med ”Rådet för kommunalredovisnings Expertgrupp” vilka vi också använder som bollplank.

För att kunna få svar på våra frågor har vi nu studerat årsredovisningarna för alla Sveriges kommuner och landsting samt samlat andra data. Vi skulle också behöva hjälp av Er för att kunna nå lite djupare och få besvarat vissa frågor vars svar inte kommer till uttryck i årsredovisningen eller i övrig insamlad data.

Vi är mycket tacksamma om vi får ta lite av Er tid i anspråk. Nedan finner Ni en enkät med 11 frågor. Svaren på frågorna kommer endast att redovisas i aggregerad form vilket innebär att de inte kan återledas till Er. Ni besvarar frågorna genom att fylla i och returnera detta mail. Enkäten finns även som bifogad fil om Ni hellre önskar att fylla i bilagan och sedan returnera den. Vår önskan är att Ni kan besvara enkäten och sända den till oss senast onsdagen den 15:e december.

Ni får gärna kommentera frågorna om Ni önskar.

Inledande frågor

1. Vilken är Er ålder?

Svar:

2. Vad har Ni för utbildning?

Svar:

3. Hur många bolag äger den kommun eller det landsting Ni arbetar för?

Svar:

Frågor gällande kommunens eller landstingets ledning

4. Hur stor majoritet har det parti eller den koalition som är styrande denna mandatperiod?

Svar:

5. Hur länge har denna majoritet regerat?

Svar:

6. Vilket parti eller vilken koalition av partier har majoriteten i fullmäktige?

Svar:

Frågor gällande kommunens eller landstingets sätt att redovisa och hantera sina pensionsåtaganden.

7. Hur redovisar ni Era pensionsåtaganden?

- a) I enlighet med "Blandmodellen"
- b) Skuldför samtliga pensionsåtaganden
- c) Annat sätt, beskriv gärna

Svar:

Om Ni svarar **b)**, gå vidare till fråga **9**

Om Ni svarar **c)**, gå vidare till fråga **11**

8. Hur hanterar Ni ansvarsförbindelsen?

- a) Återlånat ansvarsförbindelsen
- b) Speciellt avsatta medel på tillgångssidan
- c) Förtida inlösen
- d) Annat sätt, beskriv gärna

Svar:

Om Ni svarar **a)**, gå vidare till fråga **11**

Om Ni svarar **b)**, gå vidare till fråga **11**

Om Ni svarar **c)**, gå vidare till fråga **10**

Om Ni svarar **d)**, gå vidare till fråga **11**

9. Hur har Ni täckt upp skuldposten på tillgångssidan?

- a) Utan speciell motpost på tillgångssidan
- b) Med speciell motpost på tillgångssidan
- c) Annat sätt, beskriv gärna

Svar:

Gå vidare till fråga **11**

10. Hur har ni löst in ansvarsförbindelsen?

- a) Försäkrat bort hela ansvarsförbindelsen
- b) Försäkrat bort delar av ansvarsförbindelsen, ange gärna hur stor del
- c) Annat sätt, kommentera gärna

Svar:

11. Av vilken eller vilka av nedanstående anledningar har ni valt att hantera era pensionsåtaganden som ni gör?

- a) Lagstiftningen kräver det
- b) Det är i enlighet med ”God redovisningssed”
- c) De flesta andra kommuner och landsting gör så
- d) Vi menar att det utifrån vår ekonomiska situation är det mest lämpade sättet
- e) Annan anledning, ange gärna vilken.

Svar:

Tack för att Ni har tagit er tid att svara på våra frågor.

Önskar Ni få ett exemplar av uppsatsen via e-post så ange här den adress Ni önskar få den på.

E-post:

Med vänlig hälsning och tillönskan om en God Jul och ett Gott Nytt År

Linus Sjödahl och Johan Svensson